

11. SINIF TÜRK EDEBİYATI DERS NOTLARI

YENİLEŞME DÖNEMİ

Osmanlı Devleti'ndeki yenileşme hareketleri 17. yüzyılın sonundaki Karlofça Antlaşması (1699) ile başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu, 17. yüzyıla dek dünyanın büyük devletlerinden biriydi. Ancak bu yüzyılın sonlarında ülke küçülmeye başladı. Karlofça antlaşmasıyla başlayan toprak kaybı, devlet adamlarını derin derin düşünmeye yöneltti. Toprak kayıplarının nedeni ordunun savaş alanlarında yenilmesi idi. Bu tespit, olgunun bir yüzünü, askerî yönünü dışa vuruyordu. Oysa sadece askeri örgütler değil devletin çeşitli kurumları çağın ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaklaşmıştı. Ancak bunu görmek isteyenlerin sayısı son derece azdı. O nedenle Osmanlı İmparatorluğu'ndaki çağdaşlaşma hareketi askerî alanda başlatıldı. Amaç imparatorluğu eski gücüne kavuşturmaktı.

Tanzimat devrine gelinceye kadar ülkede bazı yenilik hareketlerine girildi. Ancak bunlar planlı programlı çalışmalar olmadığı için, sadece yeniliği başlatan devlet adamının yaşamıyla özdeşleşti. Yenilikçi kişinin ölümü ile yenilikler de ortada kaldı.

Paris ve Londra elçiliklerinde bulunmuş olan Hariciye Nazırı Mustafa Reşit Paşa, Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat Dönemi olarak tarihe geçecek bir olayı başlatmıştır.

3 Kasım 1839'da Gülhane Hatt-ı Hümayunu adı verilen bir belgeyi devlet ileri gelenlerinin, yabancı elçilerin, halkın önünde okumuştur.

"Tanzimat ", düzenlemeler demektir. Her alanda düzenlemeler yapılacağına duyurulduğu bu fermana Tanzimat Fermanı; bu fermanın ilanı ile başlayan döneme de Tanzimat Dönemi denir.

Fermanın en dikkat çekici yanı, Osmanlı Devleti'nin, Batılı devletlerin anayasalarında yer alan insanın temel hak ve özgürlüklerinin korunması ilkesini kabul etmesi ve bunu resmî bir törenle duyurmasıdır. Böylece imparatorlukta hukuk devletine doğru bir yöneliş de başlamıştır.

Tanzimatla gelen yenilik ve düzenlemeler, hemen hemen yaşamın her alanını kapsamıştır. Tanzimat Fermanı'nda, Batılı anlamda bir düzene duyulan gereksinim açıkça belirtilmişti.

Önce yönetim merkezi olarak Babiâli güçlendirildi. II. Mahmut zamanında kurulmuş olan Meclis-i Ahkâm-ı Adliye yeniden düzenlendi. Yeni meclislerin kurulması kararlaştırıldı. Ceza ve ticaretle ilgili yasalar çıktı (1840'ta Ceza Kanunnamesi, 1850'de Ticaret Kanunnamesi).

Osmanlı yurttaşları olan herkesin yasa önünde eşit olduğu vurgulanıyordu. Ayrıca üyeleri arasına yabancıların da katıldığı karma ticaret mahkemeleri kuruldu. 1864'te Vilayet Nizamnamesi çıkarıldı. Ülke vilayetlere, vilayetler sancaklara, sancaklar kazalara, kazalar da karyelere (köylere) ayrıldı. Vilayetlerin başına valiler, sancakların başına mutasarrıflar, kazaların başına da kaymakamlar getirildi. Ayrıca kazalarda, sancaklarda ve vilayetlerde birer idare meclisi kuruldu.

Ekonomik Alanda Yapılan Yenilikler

Osmanlı yöneticileri devletin düzlüğe çıkabilmesi için ekonomik kaynakların verimli hâle getirilmesini istiyorlardı. Bu nedenle de vergi düzenini çağdaşlaştırmaya karar verdiler. Çünkü hem yeterince vergi toplanamıyor, hem de vergi toplayıcıların baskısı yüzünden devletle halk karşı karşıya geliyordu. Bunu önleyebilmek için merkezden sancaklara "muhasıl" adıyla birer memur atandı. Bu memurun başkanlığında Muhasıllık Meclisi adı verilen bir meclis kuruldu. Fakat beklenen vergi toplanamadı. Vergi sistemi büyük ölçüde değiştirildi.

1841'de ilk kâğıt para çıkarıldı. Hazine bonusu biçimindeki bu paranın adı "kaime" idi. Fakat beklenen sonuç alınamayınca, 1844'te kaldırıldı. Bankalar kurulmaya başlandı. İlk kurulan banka olan İstanbul Bankası çok geçmeden kapandı. Menafi Sandığı adıyla kurulan kurum ise Ziraat Bankasına dönüştürüldü. Ülke ekonomisinin kötüye gitmesi üzerine İngiliz ve Fransız firmalarından borç para alındı. Böylece ilk borç para Tanzimat döneminde alındı. Fakat faizleriyle birlikte büyük bir sorun olan bu borç, sonunda devleti iflasa sürükledi ve 1881'de Düyun-ı Umumiye'nin kurulmasına yol açtı.

Askerî Alanda Yapılan Yenilikler

Ordu, başlarında müşirlerin bulunduğu beş ordu biçiminde düzenlendi. Adı Asakir-i Nizamiye-i Şahane'ye çevrildi. Askerlik süresi beş yıl olarak belirlendi. Askere alma işi kuraya bağlandı.

11. SINIF TÜRK EDEBİYATI DERS NOTLARI

Toplumsal Alanda Yapılan Yenilikler

Toplumsal alanda ilk dikkati çeken, yenilikler haberleşme ve ulaşımdaki gelişmelerdir. Bu dönemde yeni posta istasyonları kurulmuş, postanın sağlıklı yürümesi için yeni yollar yapılmış, telgraf idaresi kurulmuş, deniz ulaşımında gelişmeler olmuştur. Demiryolları da ilk kez bu dönemde yapılmaya başlamıştır. Kentlerde belediyeler kurulmuştur.

Kültürel Alanda Yapılan Yenilikler

Kültürel yenilikler edebiyat, eğitim ve gazetecilik olmak üzere üç alana yayılmıştır.

Eğitim

1846'da Meclis-i Maarif-i Umumiye kuruldu. Bu kurum daha sonra nazırlığa dönüştürüldü (1846). Bu, Türkiye'de ilk eğitim bakanlığı demektir. Rüştiyelerin sayısı artırıldı. Daha önemlisi ilk kız rüştiyesi İstanbul'da kuruldu (1858). Rüştiyenin üzerinde öğretim yapan idadilerin ilki ise 1873'te kuruldu. Öte yandan Robert Koleji, Galatasaray Sultanîsi ve Darüşşafaka adlarında üç özel okul açıldı. Tanzimat döneminde eğitim konusunda görülen önemli atılımlardan biri de öğretmen yetiştirmek için okullar açılmasıdır.

Darülmualimîn-i Sıbyan, sıbyan adı verilen okullara, Darülmualimîn-i İdadîlere öğretmen yetiştirmek için kurulan okullardır (1868). Darülmualimat kız çocuklara bayan öğretmen yetiştirmek için açıldı (1870).

Mesleğe yönelik eğitimde de ilerleme kaydedildi. 1859'da, sonradan Siyasal Bilgiler Fakültesine dönüşecek olan Mekteb-i Mülkiye kuruldu. 1875'te askerî rüştiyeler öğretime başladı. Daha sonra başka meslek okullarının açılması sürdü.

1846'daki ilk denemeden sonra 1870'te Darülfünun (üniversite) kurulmuştur. Ancak kimi medreselerin iftiraları üzerine ertesi yıl kapatılır. 1876'da yeniden aynı adla açılır. 1851'de üniversitede okunacak kitapların hazırlanması için kurulun Encümen-i Daniş ise bilim akademisi niteliğinde önemli bir kurumdur. Ayrıca bu dönemde azınlık ve yabancı okulları da eğitim dünyasında yerini almıştır.

Gazetecilik

Türkiye'de yayımlanan ilk Türkçe gazetenin 1831'de çıkan resmî gazete Takvim i Vekayi'dir. Tanzimat döneminde çıkan ilk gazete ise alım-satım, kira ilanları, yangınlar, hırsızlık olayları gibi haberlerin yer aldığı yarı resmî Ceride-i Havadis'tir (1840). Bu resmî, yan resmî gazetelerde zaman zaman yabancı dilde yayımlanan gazetelerden yapılan çeviriler yayımlanır; böylece batıdan haberler, bilgiler verildi. Ceride-i Havadis'i bir meslek gazetesi olan Vekayi-i Tıbbiye izledi.

Türkçe özel gazeteler 1860'tan sonra çıkmaya başlamıştır. İlki, Agâh Efendi ile Şinasi'nin çıkardıkları Tercüman-ı Ahvâl'dir (1860).

Tanzimat Fermanı'nın İlan Edilmesindeki Etkenler

II. Mahmut'un 1826-1839 yılları arasında gerçekleştirdiği ıslahatlar, 3. Selim zamanından beri yapılan ıslahatların devamı olup, Tanzimat ıslahatlarının öncüsüdür. Bu noktada, Tanzimat kavramının 1839'dan önce kullanıldığı ve II. Mahmut döneminde ilan edilmesinin planlandığını görmekteyiz. Mustafa Reşit Paşa, Osmanlı Devleti'nde bir reform yapmayı kafasına koymuştu. Bu projeye "Tanzimat-ı Hayriye" adını vermiş ve bu reform paketini hazırlayıp bir hatt-ı hümayunla ilan edilmesi hususunda II. Mahmut'u ikna etmişti. Bu amaçlarla 24 Mart 1838 yılında "Meclis-i Vala'yi Ahkâm-ı Adliye" kuruldu. Meclisin görevi Tanzimat-ı Hayriye'nin nasıl hazırlanacağını müzakere etmek idi. Meclis 31 Mart 1838'de ilk toplantısını yaptı. Meclis-i Vala-yı Ahkâm-ı Adliye'nin kurulması ile başlayan Tanzimat-ı Hayriye'nin Gülhane Hattı'nda belirtilen esasların büyük bir kısmını içerdiği görülmektedir. Nitekim II. Mahmut, Meclis-i Vala'yı kurdurarak, yeni düzenlemeler yapma yetkisini bu Meclise devretmiş, iktidarının bir kısmından feragat etmiştir. Reşit Paşa'nın Hariciye Nazırı sıfatı ile talebi, bu meclisin yetki alanına girmektedir. Padişah acil görünenleri uygulamaya sokarken, meclisin yetkilerini çiğnememeye özen göstermektedir. Tanzimat Döneminin ayırt edici vasfı olan, saray iktidarının bürokrasi (Meclis-i Ahkâm-ı Adliye) ile paylaşıldığına dair bir işarettir. Bu açıdan Tanzimat meclislerinin, kanunlaştırma hareketi ile birlikte idari, mali, adli ve eğitimle ilgili olanlarda bir reform hareketi hazırlamak ve iktidarın saray ve Bab-ı Ali bürokrasisi ile paylaşılmasına

11. SINIF TÜRK EDEBİYATI DERS NOTLARI

geçiş noktasında da işlevsel olmasından dolayı, II. Mahmut dönemi ile Tanzimat Dönemi arasında bir geçiş meclisi niteliğinde olduğunu söyleyebiliriz.

Mustafa Reşit Paşa, II. Mahmut öldüğünde İngiltere'de bulunuyordu. Abdülmecit tahta çıktığında İstanbul'a gelerek Tanzimat hazırlıklarına başladı. Abdülmecid'in Dışişleri Bakanı Mustafa Reşit Paşa, Batı uygarlığına hayran bir devlet adamıydı. Elçilik yaptığı Paris ve Londra 'da bu ülkelerin yönetim sistemlerini inceleyip yakından bakma imkânı bulmuştu. Mustafa Reşit Paşa, devlet yönetiminin her din ve mezhepten tebaanın hak ve hürriyetlerini güvenceye alacak ve kanun hâkimiyetini tesis edecek şekilde yeniden düzenlenmesini istiyordu. Bu düzenlemeleri öngören bir ferman yayınlaması hâlinde, Batılı ülkelerin Hıristiyan tebaanın haklarını bahane ederek, Osmanlı'nın içişlerine karışmayacağına, düzenin yeniden sağlanacağına ve böylece çöküşün durdurulacağına inanıyordu. Reşit Paşa, fikirlerini Sultan Abdülmecid'e açarak, ıslahatın gerekliliğini anlattı. Abdülmecit de, M. Reşit Paşanın fikirlerini kabul etti. Fermanın hazırlanmasını M. Reşit Paşa 'ya bıraktı. Bu vazifeyi üzerine alan M. Reşit Paşa, geceli gündüzlü çalışarak, kendi kalem ile bir ferman sureti hazırladı, Abdülmecid'e okudu. Fermanı beğenen padişah, temize çektirip imza etti. Padişahın imzasını taşıyan tebliğ ve emirlere "Hatt-ı Hümayun" denildiği için bu ıslahat projesine de "Hatt-ı Hümayun" denildi. Gülhane Parkı'nda okunduğu için de "Gülhane Hatt-ı Hümayun" denildi".

TANZİMAT FERMANI'NIN İLANI

Tanzimat Fermanı, 3 Kasım 1839'da Gülhane Parkı'nda, padişah, diğer devlet büyükleri, ulema, lonca ve esnaf temsilcileri ve halkın "Gülhane Hattı Hümayunu" adıyla Mustafa Reşit Paşa tarafından okundu verilen bu fermanla, Osmanlı Devleti'nde, İslam hukuku ve geleneksel kurumların bıraktığı hızlı bir değişim süreci başladı.

Tanzimat Fermanı, ilanından yaklaşık yirmi gün sonra devletin resmi gazetesi olan Takvim-i Vekayi'nin 187 numaralı ve 15 Ramazan 1255/22 Kasım 1839 tarihli nüshasında yayınladı. Arkasından Fransızcaya tercüme edilerek İstanbul'da bulunan yabancı devlet temsilciliklerine gönderildi.

TANZİMAT EDEBİYATI (1860 - 1895)

Tanzimat Edebiyatı, bir kültür ve siyasi hareketin sonucu olarak ortaya çıkmış bir edebi akımdır. 3 Kasım 1839'da Reşit Paşa tarafından ilan edilen ve Gülhane Hattı Hümayunu da denilen yenileşme beratinin yürürlüğe konmuş olmasından doğmuştur. Bu olay daha sonraları Tanzimat Fermanı olarak adlandırılacak, gerek siyasi alanda gerek edebi ve gerekse toplumsal hayatta batıya yönelmenin resmi bir belgesi sayılacaktır. Edebiyat Tarihçilerimizde 1839 yılını Tanzimat edebiyatının başlangıcı olarak kabul edeceklerdir.

19. yy. Osmanlı İmparatorluğu'nda artık gerileme ve çöküş devrinin başladığı dönemdir. Ardi ardına alınan yenilgiler, geniş Osmanlı topraklarında birbiri ardına gelen isyanlar, yönetimi bir arayış içine çekmiş, III. Selim devrinde ilk kez orduda yapılan ıslahat hareketleri ile Avrupa'nın teknik ve kültürel üstünlüğü karşısında imparatorluk yönünü batıya çevirmek zorunda kalmıştır. Gülhane Hattı Hümayunu'nun yürürlüğe konmuş olmasıyla her alanda bir yenileşme hareketi başlamıştır.

Okullarda öğretimin Türkçeye dönmesi, gazeteciliğin başlaması ve gelişen milliyetçilik sonucunda edebi yenileşme de beraberinde gelmiş, bu değişmelere, uyanan yeni fikir akımlarına paralel olarak ortaya çıkmış, yeni bir medeniyet değişiminin sonucu olarak gelişmiştir. Tanzimat dönemiyle birlikte edebiyatımızda sosyal ve siyasal konuların yanında günlük olaylar tartışma alanına çekilmiştir.

1860'ta Tercüman-ı Ahval gazetesinin yayımlanmasıyla başlar, 1896'ya kadar sürer. Sarsıntılar geçiren Osmanlı İmparatorluğu durumunu kurtarmak için, ordudan başlayarak ıslahat ve devrim hareketlerine girişiyordu. 3. Selim, 2. Mahmut, Abdülmecit dönemleri böyle geçmiştir.

Bu ortamda Batıcı ve yenilikçi olan şair ve yazarlar, sanatlarını toplum için kullandılar. Fransız kültürüyle yetişmiş, romantik ve ülkücüydüler. Divan şiirini yıkmaya çalıştılar. Çok yönlüydüler: şair, romancı, tiyatro yazarı... vb. Sanattan çok, fikir ve ülkü peşindedirler; zulme, haksızlığa karşı savaşı açarlar. Vatan, millet, hürriyet, adalet, meşrutiyet kavramlarını heyecanla savunurlar. Daha geniş kitlelere seslenebilmek için, dilde sadelik yanlısıdır. Hemen hepsi politikacı ve mücadele adamıdır. Tanzimat ikinci döneminde realizmin etkisi görülür. Şiirde konu birliğini sağladılar. Aruzla yazdılar. Düzyazı dilini şiire uyguladılar. Roman, hikâye, makale gibi

11. SINIF TÜRK EDEBİYATI DERS NOTLARI

türler, edebiyatımıza bu dönemde girdi. İlk Tanzimatçılar, Divan şiirinin nazım biçimlerini kullandılar.

Tanzimat Edebiyatının Genel Özellikleri

1. Bu dönem sanatçıları, Divan edebiyatında hiç bulunmayan makale, tiyatro, roman, hikaye, anı, eleştiri gibi yeni edebiyat türleri getirmişler, Divan edebiyatında bulunan şiir, tarih, mektup gibi edebiyat türlerini Batı anlayışına göre yenileştirmişlerdir.

2. Tanzimat edebiyatının özellikle ilk devirlerinde yetişen sanatçıların çoğu (Ziya Paşa, Namık Kemal) Montesquieu, Rousseau, Voltaire gibi Fransız devrimci yazarlarının etkisi altında kalarak, makale ve şiirlerinde zulme, haksızlığa, geriliğe karşı şiddetli bir dille mücadeleye girişmişler; vatan, millet, hürriyet, hak, adalet, kanun, meşrutiyet gibi kavramları yaymaya çalışmışlar, “toplum için sanat” anlayışını benimsemişlerdir.

3. Tanzimat edebiyatının ikinci devrinde yetişen sanatçılar ise (Recaizâde Mahmut Ekrem, Abdülhak Hâmit, Sami Paşazâde Sezai) toplum işlerine daha az karışmışlar, “sanat için sanat” anlayışını benimser görünmüşlerdir.

Klasisizm, bir akım olarak bizim edebiyatımızı etkilememiştir. Kimilerinin etki saydığı, Ahmet Vefik Paşa'nın Molieré'den çevirileri ve uyarlamalarıdır. Çeviri yapmak, o akımdan etkilenmek değildir. Şinasi ise Romantizme (Coşumculuğa) kapılmadığı için Klasisizmin etkisinde gibi düşünülürse de bu yaklaşımlar doğru değildir.

4. Çoğu Fransız edebiyatını örnek olarak alan bu sanatçıların bir kısmı Ahmet Vefik Paşa, Realizm (Recaizâde Mahmut Ekrem, Sami Paşazâde Sezai Nabizâde Nâzım) akımının etkisi altında eserler vermişlerdir.

5. Tanzimat edebiyatı, Divan Edebiyatı'nın tersine olarak, seçkin kişiler için değil, halk için meydana getirilen bir edebiyat düşüncesiyle ortaya çıkmıştır. Bu görüşü benimseyen Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal, Ahmet Mithat, Ali Bey özellikle makale, tiyatro, anı, kısmen de olsa roman türlerinde eserler vermişlerdir. Tanzimat edebiyatının ikinci devrinde yetişen Recaizâde Mahmut Ekrem, Abdülhak Hamit, başta olmak üzere bazı edebiyatçılar ise bu amaçtan uzaklaşmış görünmektedirler.

6. Dilin sadeleşmesi, konuşma dilinin yazı dili haline gelmesi düşüncesi savunulmuştur. Tanzimat edebiyatının başlıca sanatçıları dil konusunda bu düşünceyle birlikte, eski alışkanlıklarından kurtulup da öz Türkçe yazmış değildir. Türkçe, daha çok, tiyatro; anı, mektup, bir dereceye kadar da makale ve romanlarda kullanılmıştır. Tanzimat edebiyatının ikinci devrinde yetişen sanatçılar ise konuşma dilinden uzaklaşarak Divan Edebiyatı geleneklerini sürdürmüşlerdir.

Tanzimat Edebiyatında Edebi Gelişmeler

Tanzimat edebiyatında en önemli yenilik, nesirde, anlatım kuruluşunda görülür. Bu akımda söz hüneri göstermek değil, bazı düşünceleri halka yaymak amaçlandığından, “seci”ler atılmış, asıl düşünce ile ilgisi bulunmayan doldurma sözlere yer verilmemiş, düşünceler sayfalarca süren uzun cümleler yerine kısa cümlelerle anlatılmaya çalışılmıştır.

İlk zamanlarda Ziya Paşa, Namık Kemal başta olmak üzere bu akımın öncülüğünü yapan edebiyatçılar Divan Edebiyatı nazım biçimlerinin dışına pek çıkmamış, yeni düşünceler eski biçimler içinde söylenmiş olsalar da sonraları eski biçimler tamamen bırakılarak yeni biçimler kullanılmaya başlanmıştır. Recaizâde Mahmut Ekrem, özellikle Abdülhak Hamit in eserlerinde bu açıkça görülmektedir. Türk Edebiyatı'na yeni giren yazı türleri önceleri Fransızcadan yapılan manzum çevirilerde görülmüş, telif şiirlerde çok sonra kullanılmıştır. Beyitlerin başlı başına birer bütün olmasıyla yetinilmeyip, bütün mısralar aralarında bir anlam bağı bulunmasına, Divan Şiiri'ndeki “parça güzelliği” anlayışı yerine şiirin baştan sona kadar belli bir düşünce etrafında gelişmesine; yani konu birliğine ve bütün güzelliğine önem verilmiştir.

Şiirin konusu genişletilmiş, günlük hayatla ilgili her türlü olay, duygu ve düşünce şiirlerde yer almıştır. Genel olarak aruz vezni kullanılmakla birlikte, Türklerin öz vezninin hece vezni olduğu kabul edilmiş, Ziya Paşa, Namık Kemal, Ahmet Cevdet Paşa başta olmak üzere bu vezinle yazmaya özen gösterilmiş fakat bu istek geniş bir akım halini alamamış, girişilen birkaç şiir denemesi ile yetinilmiştir.

11. SINIF TÜRK EDEBİYATI DERS NOTLARI

Şiir

Tanzimat edebiyatı sanatçıları her şeyden önce şiirin konusunu ve anlatımını değiştirdiler. Namık Kemal Lisan-i Osmanî'nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazalar" isimli eserinde uzun makalesinde şiirin, fikrin gelişmesine ve halkın eğitilmesine olan büyük hizmetinden söz eder. Divan edebiyatının gerçeğe ilgisizliğine, yapmacıklığına, boşluğuna şiddetle hücum eden Namık Kemal, edebiyatın yeniden düzenlenmesini ister. Bunun içinde her şeyden önce yeni bir anlatım yolu, yeni bir dil bulunmasını gerekli görür. Dilin bir an önce konuşma diline yaklaştırılması gerekliliğini savunur. Buna rağmen Tanzimat şiirinin dilinin sade olduğunu söylemek zordur.

Tanzimat şiirinin Divan şiirine bağlı kaldığı unsurlar daha çok biçim alanındadır. Bu dönemde hece veznine olan ilgi biraz artmışsa da aruz eski hâkimiyetini sürdürmüştür. Divan şiirinin nazım şekilleri aynen kullanılmıştır.

Şiirin konusu değişmiş, aşk, hasret, ayrılık gibi kişisel konular bir yana bırakılmış, eşitlik, özgürlük, adalet, hukuk gibi toplumsal konulara önem verilmiştir. Ancak bu daha çok I. Tanzimatçıları denen Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal gibi sanatçılarda görülür. II. Tanzimatçıları denen Recaizade Mahmut Ekrem, Abdülhak Hamit, Sezai'de ise kişisel konular yeniden ele alınmıştır.

Tiyatro

Tanzimat dönemine gelinceye kadar edebiyatımızda Batılı anlamda sahne tiyatrosu görülmez. Ancak halk arasında Karagöz ile Hacivat, ortaoyunu, meddah gibi seyirlik oyunlar vardır.

Karagöz bir kukla oyunudur. Değişik söz oyunları ile yanlış anlaşılan sözlerle güldürü unsuru sağlanır. Eğlendirme amacı taşır. Karagöz adlı cahil biriyle Hacivat adlı bilgili geçinen biri arasındaki atışmalarla sürer gider.

Ortaoyunu ise şehir meydanlarında ya da kendileri için hazırlanan yerlerde Pişekâr, Kavuklu, Zenne gibi sabit tiplerle oynanan güldürü amaçlı seyirlik oyundur.

Meddah tek kişilik bir oyundur. Yüksekçe bir yere çıkan meddah, değişik şivelerle konuşarak anlattığı bir olayla güldürü oluşturur.

Bu oyunlar belli bir metne dayanmayan, oyuncuların oyun esnasında konuşmalarıyla oluşan oyunlardır. Eğitici bir amaç taşımaz. Tanzimat tiyatrosu ile bir okul sayılmış, halkın eğitilmesinde bir araç sayılmıştır. Bunlarda sosyal eğitim ön plandadır. Toplumda görülen aksaklıklara doğrudan doğruya dokunmak veya tarihin ibret verici olaylarını ele alıp onlardan ahlaki sonuçlar çıkarmak amaçlanmıştır. Tanzimat tiyatrosunda dil ve üslup konuşma diline ve üslubuna çok yaklaşmıştır. Fakat ikinci dönem Tanzimatçılarda bilhassa Hamit'in eserlerinde doğallığını gittikçe kaybetmiş, süslü, yapmacıklı bir hale gelmiştir.

Tanzimat döneminin yayınlanan ilk tiyatro eseri Şinasi'nin Şair Evlenmesi adlı tek perdelik komedisidir. Tiyatro alanında eğitici eserler ise Namık Kemal tarafından verilmiştir.

Roman ve Hikâye

Tanzimat dönemi öncesi Türk Edebiyatı'nda hikâye ve roman türleri yoktu. Nesir alanında daha çok tarih, siyasetname gibi türler verilmiş, olay kaynaklı tür mesneviler kullanılmıştır. Tanzimat nesir alanında bir çığır açmış, onu şiirden daha etkili bir hale getirmiştir. Süsten, özentiden uzak, halkın okuması, bilgilenmesi amacıyla eserler ortaya koyulmuştur. Türk Edebiyatı'nda roman çevirilerle başlamıştır. Bu alanda ilk eser Yusuf Kamil Paşa'nın Fenelon adlı Fransız yazardan çevirdiği Telemak adlı romandır. Birçok teknik kusurlarla dolu olan bu eserin kahramanlarının yabancı olmasına rağmen büyük ilgi gördü. Konusuyla, kahramanlarıyla ilk Türk romanı ise Şemseddin Sami'nin yazdığı Taaşuk-ı Talat ve Fitnat adlı bir aşk romanıdır. Bu da birçok kusurlarla dolu basit bir romandır. Edebi sayılabilecek ilk roman Namık Kemal'in İntibah adlı romanıdır.

Hikâye alanında ise yine ilk eserler Tanzimat döneminde verilmiştir. Özellikle Ahmet Mithat halk hikâyeleri ile batı tekniğini birleştirdi. Letaif-i Rivayat adlı hikâye serisi ile halk hikâyelerini modernleştirmeye çalıştı ve bu alandaki ilk batılı eserlerdendir. Ancak modern anlamda ilk hikâyecilik Sami paşazade Sezai'nin Küçük Şeyler adlı eseriyle başlar.

11. SINIF TÜRK EDEBİYATI DERS NOTLARI

Tanzimat Edebiyatında Felsefe

Bu dönem edebiyatını iki farklı çizgide inceleyebiliriz; aslında Tanzimat edebiyatına kısacada yenilikler yani batılılaşma edebiyatı da denilebilir.

Tanzimat edebiyatının ilk nesli olan Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal gibi edebiyatçılar Türkiye’de siyasi Tanzimat devriyle ölçülmeyecek kadar geniş bir aydınlar sınıfı yetiştirmişlerdir. Asıl önemli olan ise Türkçenin gelişmesine gösterdikleri çaba olmuştur. Bilhassa Şinasi’nin (1826-1871) çıkarmış olduğu Tasvir-i Efkâr Gazetesi çevresinde uyandırdığı halkçı dil hareketi ve ardından gelenlerin getirdiği yeni edebiyat anlayışı bunda önemli bir rol oynamıştır. Aynı zamanda Tanzimat edebiyatının kurucusu sayılan Şinasi şiirde ilk defa eski şekiller içinde yeni kavramları kullanmıştır.

Namık Kemal ise daima geniş yankılar uyandıran eserler yazmış, neslinin en gür sesli şairi ve dava adamı olarak görülmüştür. Ziya Paşa divan şiiri geleneğini sürdürmesine rağmen, siyasi ve sosyal düşünceler, halk dilinin yazı dili olmasını savunan fikirleriyle arkadaşlarının ortak fikirlerine katılmıştır. Tüm bu yapılmak istenenlere rağmen Tanzimatçılar 5 yüzyıl devam eden Divan Edebiyatı geleneğinden tam olarak kurtulamamışlardır. Bu ilk neslin genel sanat felsefesi “toplum için, vatan için, hürriyet ve halk için sanat” anlayışı olmuştur.

Tanzimat edebiyatının birinciler kadar isyankâr olmayan ikinci nesli diyebileceğimiz Hamit Ekrem ve Samipaşazade Sezai ise ustalarının izinde yürümekle beraber, siyasi ortamın ve devlet yönetimindeki baskının (2.Abdülhamit’in istibdat yönetimi) Tanzimat’ın ilk yıllarına oranla ağırlaşması sonucu “Toplum için sanat” felsefesini bırakıp “Sanat için sanat” görüşünü devam ettiren edebiyatçılardır.

Tanzimat Edebiyatının bu iki nesli arasında Namık Kemal, Şinasi, Abdülhak Hamit gibi güçlü temsilcileri yetişmiş olmasına rağmen, o yıllarda son çırpınışlarını gösteren eski edebiyatla, tutunmaya çalışan yeni edebiyat boğuşma halindedir. Bu devirde okuyan ve yazan kitle arasında eski edebiyata bağlı olanlar daha fazladır. Buna rağmen yeni neslin görüşleri özellikle o dönemler için tamamen yeni olan gazete yazıları, roman, tiyatro, eleştiri gibi yazı türleri kısa zamanda ve kolayca geniş bir kitleye yayılacaktır.

Birinci Dönem Tanzimat Edebiyatı

1860-1876 yılları arasında Tanzimat edebiyatının birinci dönem temsilcileri Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi, Şemsettin Sami ve Ahmet Vefik Paşa’dır.

Bu dönemde sanat toplum içindir görüşü benimsenmiştir. Bu sebeple şiirde söyleyişe değil fikre önem verilmiştir. Dilde sadeleşme fikri savunulmuş ama uygulanamamıştır. Hece vezni ve halk edebiyatı da savunulmuş ama sözde kalmıştır. Divan edebiyatına tümünden karşı çıkılmış ve ağır bir dille eleştirilmiştir. Fransız edebiyatı örnek alınarak romantizmden etkilenilmiştir.

Roman, tiyatro, makale gibi batıdan alınan türler ilk defa bu dönemde kullanılmıştır. Noktalama işaretleri de ilk defa bu dönemde kullanılmıştır. Kölelik ve cariyelik, romanlarda sıkça işlenmiştir. Romanlar teknik bakımdan oldukça zayıftır. Yer yer olayların akışı kesilerek okuyucuya bilgiler verilmiştir, uzun uzun tasvirler yapılmış, tesadüflere sıkça yer verilmiştir. Edebiyatçılar edebiyatın yanında devlet işleriyle, siyasetle de bilfiil ilgilenmişlerdir.

Dönemin Edebiyatçıları

Şinasi (1826-1871)

Türk edebiyatında yeniliklerin öncüsüdür. 1860’ta Tercüman-ı Ahval’i (ilk özel gazete), 1862’de Tasvir-i Efkâr’ı çıkardı. İlk makaleyi (Tercüman-ı Ahval mukaddimesi), ilk piyesi (Şair Evlenmesi) o yazdı. Noktalama işaretlerini de ilk defa o kullandı. La Fontaine’den fabllar tercüme etti. Lamartine’den de manzum çevirileri vardır. İlk şiir çevirilerini de o yaptı. Nesirlerinde dili sade; şiirlerine ise ağırdır. Tanzimat Fermanı’nı ilân eden Mustafa Reşit Paşa için yazdığı iki kasidesi ünlüdür. Bu kasidelerdeki övgüleri divan şiirindekinden daha abartılıdır. O, başarılı bir şair ve yazar olmamasına rağmen batı edebiyatından alınan yeni türlerle edebiyatımızın batılılaşmasında en çok onun emeği vardır.

11. SINIF TÜRK EDEBİYATI DERS NOTLARI

Eserleri: *Şair Evlenmesi (Piyes; edebiyatımızdaki ilk tiyatro eseri), Müntehabat-ı Eşar (Şiir), Divan-ı Şinasi (Şiir), Durub-ı Emsal-i Osmaniye (ilk atasözleri kitabı), Tercüme-i Manzume (çeviri şiirler)*

Ziya Paşa (1829-1880)

Doğu kültürüyle yetişmiş, sonradan batı edebiyatına yönelmiştir. Fikren yenilikçi olmasına rağmen eserlerinde eskiyi, divan şiiri geleneğini devam ettirmiş, gazel ve kasideler yazmıştır. En meşhur terki-i bent ve terci-i bent şairimizdir.

Harabat adlı bir divan şiiri antolojisi vardır. Daha önce “Şiir ve İnşa”da divan şiirinin bizim şiirimiz olmadığını, asil şiirimizin halk şiiri olduğunu söyleyen şair, eski şiir geleneğini sürdürmüş, Harabat’ta âşık şiirini eleştirmiştir. Bunun yanında sade dilden yanadır, ama kendisi ağır bir dil kullanır. Bu onun içinde bulunduğu bir ikilemdir. Hem eskiyi eleştirmekte hem de geleneği devam ettirmektedir.

Eserleri: *Harabat: Divan Şiiri antolojisi, Külliyyat-ı Ziya Paşa/Eş’ar-ı Ziya: Divan şiiri tarzındaki şiirleri (gazel, kaside ve şarkılar), Terki-i Bent, Terci-i Bent: Bugün dahi dillerden düşmeyen beyitleri vardır. Zafername: Hiciv türünde bir kasidedir. Ali Paşa’yı yermek için yazmıştır. Rüya: Mensur, Defter-i Âmal: Hatıraları.*

Namık Kemal (1840-1888)

Tanzimat edebiyatının en hareketli ve heyecanlı ismidir. Vatan şairi olarak tanınır. Şiirlerinden çok nesirleri ile tanınır. Edebiyatta hürriyet kavramını ilk kullanan şairdir. Şiirlerinde “hürriyet, vatan, kanun, hak, adalet” kavramlarını işlemiştir. Hürriyet Kasidesi, Vatan Şarkısı ve Vatan Mersiyesi bu konuları içerir.

Namık Kemal de eski kültürle yetişmiş, divan şiiri eğitimi almış, gazeller, kasideler yazmıştır. Fakat o da sonradan divan edebiyatını eleştirmiştir. Ziya Paşa’nın Harabat’ına karşı Tahrib-i Harabat’ı yazarak eskiye olan tepkisini ortaya koymuştur. Şinasi’nin kurduğu Tasvir-i Efkâr’ı, Şinasi Paris’e kaçınca Namık Kemal çıkarmaya başladı. Daha sonra kendisi de Ziya Paşa ile Paris’e kaçarak orada Hürriyet gazetesini çıkardı. İstanbul’a döndükten sonra İbret gazetesini çıkardı. Eserlerinde romantizmin etkisi görülür. Tiyatroyu faydalı bir eğlence olarak görmüştür.

Eserleri: *İntibah: İlk edebî roman. Cezmi: İlk tarihî roman. Tahrib-i Harabat, Takip: İlk edebî eleştiri. Ziya Paşa’nın Harabat’ını eleştirmek için yazmıştır. Renan Müdafaaamesi: İlk eleştiri. Vatan Yahut Silistre: oyun Celâlettin Harzemşah: oyun. Gülnihal: oyun. Onun en başarılı tiyatro eseridir. Akif Bey: oyun Zavallı Çocuk: oyun Kara Belâ: oyun, Osmanlı Tarihi, Kanije Muhasarası, İslâm Tarihi: tarih*

Ahmet Mithat Efendi (1844-1912)

Edebiyat, tarih, coğrafya, ziraat, iktisat alanlarında eserler vermiştir. Edebiyat yapmak için değil, okuma zevki aşılacak ve halkı eğitmek gayesiyle yazmıştır.

En velût yazarımız odur. Yazı makinesi olarak bilinir. Asıl ilgi alanları, gazetecilik, romancılık ve hikâyeciliktir. Otuz altısı roman olmak üzere iki yüze yakın eseri vardır. Romanları tür bakımından çeşitlilik gösterir: macera, aşk, polisiye, tarih... Dili sadedir, çünkü eser vermekteki amacı halkı eğitmektir. Hatta romanlarında olayın akışını keserek okuyucuya bilgiler de vermiştir.

Eserleri: *Romanları: Hasan Mellâh, Hüseyin Fellâh, Felâton Bey’le Rakım Efendi, Paris’te Bir Türk, Yeniçeriler... Çıkardığı gazeteler: Bedir, Devir, Tercüman-ı Hakikat. Hikâyeleri: Letaif-i Rivayet. Kıssadan Hisse...*

Şemsettin Sami (1850-1904)

Dil alanındaki eserleri ile tanınır. Kamus-ı Türkî adlı sözlüğü edebiyat ve dil alanında en önemli eserlerdendir.

Eserleri: *Kamus-ı Arabî ve Kamus-ı Fransevî: Diğer sözcükleri Kamusul-a’lâm: Ansiklopedik sözlük. Sefiller: Hugo’dan çeviri. Robinson Cruose: çeviri roman*

11. SINIF TÜRK EDEBİYATI DERS NOTLARI

Ahmet Vefik Paşa (1823-1891)

Milliyetçilik ve Türkçülük akımının en önemli isimlerindedir. Tiyatro uyarlamaları ve çevirileri vardır. Bursa’da bir tiyatro yaptırmış, burada tercüme ettiği eserleri sahnelettirmiş, halkı tiyatroya gitme konusunda yönlendirmiştir.

Moliere’in hemen hemen bütün eserlerini çevirmiştir. Tarih ve dil alanında da eserleri vardır. Ebulgazi Bahadır Han’ın Şecere-i Türk’ünü Çağatayca’dan çevirmiştir.

Eserleri: *Lehçe-i Osmanî: sözlük, Atalar Sözü: atasözleri mecmuası, Hikmet-i Tarih ve Fezleke-i Tarih-i Osmanî adlı, tarihle ilgili eserleri de vardır.*

İkinci Dönem Tanzimat Edebiyatı

1876-1896 yılları arasında ikinci dönemin tanınmış temsilcileri Recaizade Mahmut Ekrem, Abdülhak Hamit Tarhan, Sami Paşazade Sezai ve Nabizade Nazım’dır. İkinci dönem edebiyatçıların sanat anlayışları birincilerden farklıdır. İkinci dönemde sanat sanat içindir anlayışıyla eserler verilmiştir. Bunun sebebi bu devirde idarenin daha baskıcı davranmasıdır.

Bu dönemde batı edebiyatı örnekleri daha başarılı bir şekilde ortaya konmuştur. Dönemin sanatçıları devlet işleriyle, siyasetle, toplum meseleleriyle değil sadece sanatla ilgilenmişlerdir. Birinci dönem sanatçılarının toplumsal sorunlarla ilgilenmelerine karşın bu dönem sanatçıları kişisel konu ve temaları işlemişlerdir. Bu yüzden dilleri daha ağırdır. Dönemin romanlarında realizmin, şiirinde ise romantizmin etkisi vardır.

Dönemin Edebiyatçıları

Recaizade Mahmut Ekrem (1847-1914)

Şiir, roman, hikâye, tiyatro, eleştiri, edebî bilgiler türlerinde eserler vermiştir. Şiirlerinde hüznü ve elemi işlemiştir. Ölümü hatırlatan tabiat manzaraları, hüznü duygular, romantik güzellikler, solgun güller, kitap yaprakları arasında kurutulmuş çiçekler, küçük kuşlar onun şiirlerinin konuları arasındadır. Oğlu Nejad’ın ölümü; işli, üzüntülü şiirler yazmasında etkili olmuştur. Edebiyatta yenileşmeden yanadır. Muallim Naci ile aralarında bu konularda tartışmalar olmuştur.

Eserleri

Nağme-i Seher: Şiir

Yadigâr-ı Şebab: Şiir

Pejmurde: Şiir

Zemzeme: Şiir. Önsüzünde edebiyat hakkındaki düşünceleri ve edebî eleştirileri vardır. (Bu esere Muallim Naci “Demdeme” ile karşılık vermiştir.)

Muhsin Bey: Hikâye

Şemsa: Hikâye

Araba Sevdası: Roman. Realizmin etkisiyle yazılmıştır ve batı hayranlığı yolunda düşülen garip durumları eleştirir.

Çok Bilen Çok Yanılır: Komedi

Afife Anjelik: Tiyatro

Vuslat: Tiyatro

Atala: Tiyatro

Talim-i Edebiyat: Edebî bilgiler içerir.

Samipaşazade Sezai (1860-1936)

Batılı tarzda hikâyeleri ve bir romanı vardır. Sergüzeşt adlı romanı realizme doğru atılmış bir adımdır. Küçük Şeyler adlı hikâye kitabı Fransız realistlerinin sanat anlayışlarına uygundur. Rumuzul-edeb, bazı makale, hikâye ve sohbetlerini içerir. Romantik özellikler taşıyan şiirler de yazmıştır. Şiir isimli bir de piyesi vardır. “İclâl”de, yeğeni İclâl’in ölümü üzerine yazdığı mersiye, bazı nesirleri ve hatıraları vardır.

Abdülhak Hâmit Tarhan (1852-1937)

Edebiyatta batılılaşmanın asil ihtilâlcisidir. Şair-i Azam olarak bilinir. Kurallara uymayan, batı şiirinde gördüğü her yeniliği Türk şiirine uygulayan, divan şiirini bitiren o olmuştur. Doğru ve batı

11. SINIF TÜRK EDEBİYATI DERS NOTLARI

şiiirini işlendikleri yerlere giderek öğrenmiştir. Sanatında romantik etkiler vardır. Zengin bir lirizm bulunan şiiirlerinde vezne, kafiye, söze, dile pek önem vermemiştir. Taşkınlık ve yücelik, söyleyişteki tezat onun şiiirinin önemli özellikleridir. Şiiirlerinde ve tiyatrolarında tarihî konular önemli bir yer tutar. Soyut kavramlar, hayat, tabiat, ölüm, insan, onun işlediği konulardır.

Şiiirleri: Sahra, Belde, Makber, Ölü, Bunlar O'dur, Hacle, Bâlâdan Bir Ses, Garam...

Yirmiye yakın tiyatrosu vardır. Sahnelenmesi imkânsız tiyatro eserleri yazmıştır. Bu eserlerde insanların yanında ölüler, ruhlar, hayaletler, periler de rol alır. Tiyatroda egzotik, tarihî, millî ve dinî konuları işlemiştir. Bazı oyunlarında Shakespeare'in tesiri görülür. Hepsisi de dramdır ve bazıları mensur bazıları da manzumdur. İlk tiyatro eseri Macera-yı Aşk'tır. Tarık, Finten, Eşber, Nesteren, Sardanapal, İlhan, Hakan, Liberte önemli tiyatro eserleridir.

Nabizade Nazım (1862-1893)

Romanlarıyla ve hikâyeleriyle realizmin ve natüralizmin temsilcisidir. Karabibik, edebiyatımızda Anadolu konulu ilk hikâyedir. Köy romanı olarak bilinir. Köy hayatı tam bir realizmle yansıtılmıştır. Zehra, ilk psikolojik roman örneğidir. Eserde tasvir ve tahliller geniş yer tutar.

Diğer hikâyeleri: Yedigârlarım, Bir Hatıra, Sevda, Haspa

Muallim Naci (1850-1893)

Eski şiiirin savunucusu ve temsilcisidir. Eski-yeni konusunda Rezaizade ile aralarında tartışmalar olmuştur. Naci göze hitap eden kafiye savunurken, Rezaizade kulağa hitap eden kafiye savunmuştur. Tartışma konusu, "abes" ve "muktebes" kelimelerinin -eski yazıda- kafiyeli olup olmadıklarıdır. Batılı şiiiri benimsememesine rağmen bu alanda başarılı şiiirler yazmıştır.

Şiiir kitapları: Ateşpare, Şerare, Fûruzan, Sünbüle

Edebî eseri: İstılahat-ı Edebiye

Sözlüğü: Lûgat-ı Naci

Ara Nesil (1880-1896)

Tanzimat edebiyatının ikinci kısmı ile Servet-i Fünûn arasında kalan dönem. Bu nesil Servet-i Fünun'un hazırlayıcısıdır. En çok Rezaizade Mahmut Ekrem'in ve Muallim Naci'nin etkisinde kalmışlardır. Bu dönemde eski-yeni tartışmaları yaşandı (Ekrem-Naci). Natüralizm bu dönemde edebiyatımıza girdi ve tartışıldı (Natüralizmi Beşir Fuat savundu). Serbest müstезat ve sone kullanıldı. Cümlelerin bir tek dizide bitmesi anlayışı terk edildi. Yeni terkipler ve kelimeler bulundu. Kafiyesiz şiiirler de yazıldı. Kulak için kafiye denendi.

Dönemin Sanatçıları

Abdülhalim Memduh, Ali Ferruh, Ali Kemal, Ali Nusret, Andelib Mehmet Faik Esad, Beşir Fuad, Fatma Aliye, Fazlı Necib, İsmail Safa, İsmet Bey, Mehmed Celâl, Menemenlizade Mehmed Tahir.

Bu dönemde elliye yakın çıkan mecmuadan birkaçı: *Bahçe, Şark, Hazine-i Evrak, Mecmua-i Âşâr-ı Edebiye, Mecmua-i Ebuzziya, Hafta, Âfak, Güneş, Berk, Gayret, Risale-i Hafi, Nokta, Servet-i Fünûn (1928'den sonra Uyanış adıyla), Mekteb, Hazine-i Fünûn Malûmat, Resimli Gazete...*

SERVET-İ FÜNUN (EDEBİYATI-I CEDİDE) EDEBİYATI (1896 - 1901)

Servet-i Fünun, daha önce Ahmet İhsan tarafından çıkarılan bir fen dergisidir. Rezaizade, 1895 sonlarında derginin başına Tefvik Fikret'i getirir. Tanzimat'la birlikte başlayan edebiyatı Avrupa ruhu ve tekniği içinde yenileştirme hareketi, 1896-1901 yılları arasında, Servet-i Fünun dergisi etrafında, Rezaizade önderliğinde toplanan yeni nesille ikinci bir hamle yapmıştır.

Edebiyat-ı Cedide, diğer bilinen ismiyle Servet-i Fünun Edebiyatı, II. Abdülhamit döneminde, Servet-i Fünun dergisi çevresinde toplanan sanatçıların batı etkisinde geliştirdikleri bir edebiyat hareketidir. Bu hareket 1896'dan 1901'e kadar etkili olmuş ve II. Abdülhamit'in baskı döneminden geçmiştir. 16 Ekim 1901 yılında Hüseyin Cahit Yalçın'ın Fransızcadan çevirdiği "Edebiyat ve Hukuk"

11. SINIF TÜRK EDEBİYATI DERS NOTLARI

başlıklı makalenin dergide yayınlanması üzerine dergi kapatılmış, dolayısıyla Servet-i Fünun topluluğunun faaliyetleri de son bulmuştur.

Servet-i Fünun veya Edebiyat-ı Cedide devri, Türk edebiyatında 1860'tan beri devam eden Doğu-Batı mücadelesinin kesin sonucunu (Batı edebiyatının lehine) belirleyen aşamadır. Gerçekten yoğun ve dinamik çalışmalarla geçen bu kısa dönem sonunda Türk edebiyatı, gerek anlayış, gerek içerik, gerekse teknik bakımdan tamamıyla Batılı bir nitelik kazanmıştır. Bu döneme Servet-i Fünun adının verilmesi bu edebi hareketin Servet-i Fünun dergisinde gerçekleşmesindedir. Adından da anlaşılacağı gibi önceleri 'fen' konularını ele alan bu derginin yazı işleri müdürlüğüne Tevfik Fikret'in getirilmesiyle dergi, bütünüyle bir edebiyat dergisi haline gelir (7 Şubat 1896).

Divan edebiyatına karşı kurulmasına çalışılan Avrupai Türk edebiyatını ifade için kullanılan 'Edebiyat-ı Cedide' (yenilikçi edebiyatçıları) teriminin bu harekete ad olması ise, hareketin bu terimi bütünüyle benimseyip, kendi hakkında da sıkça kullanmasındandır. Bu hareketin 1901 yılında, Hüseyin Cahit Yalçın'ın Fransızcadan çevirdiği 'Edebiyat ve Hukuk' adlı makalesinin II. Abdülhamit yönetiminin kışkırtıcı bulunarak, derginin kapatılmasıyla son bulduğu kabul edilir.

Bu nesli Ali Ekrem, Cenap Şahabettin, Süleyman Nazif, Mehmet Rauf, Tevfik Fikret, Hüseyin Cahit, Ahmet Hikmet, Faik Ali, Celâl Sahir, Hüseyin Suat oluşturur. Sonradan Halit Ziya da bu gruba katılmıştır. Dönem, 2. Abdülhamit'in istibdat dönemidir. Dönemin bu özelliği sebebiyle edebiyatçıları içe dönük davranmış, kişisel konuları, içliliği, aşkı, karamsarlığı, hayal kırıklığını, tabiat güzelliklerini, melânkoliyi ve üzüntüyü işlemişler; toplumsal sorunlara değinmemişlerdir. Adeta yüksek zümre edebiyatı gibidir. Bunda Rezaizade'nin büyük etkisi vardır.

Servet-i Fünuncu ve Edebiyat-ı Cedideciler denilen grup, Fransız edebiyatının özelliklerini büyük ölçüde Türk edebiyatına adapte etmeye çalışmışlardır. Fransız realizmi örnek alınmıştır. Tanzimat döneminde başlayan ve benimsenen, dildeki yabancı unsurları ayıklayarak sade Türkçeye geçiş hareketi bu devirde durmuş, Arapça ve Farsça kelimelere yeniden itibar edilmeye başlanmıştır.

Tanzimatçıların birinci dönem sanatçıları, sanat toplum içindir prensibini benimserken, Servet-i Fünuncular ise Tanzimat'ın ikinci dönemindeki gibi sanat sanat içindir prensibi ile hareket etmişlerdir. Topluluğun üslubu süslü ve sanatlı; ruh ve ifade tarzı ise Avrupai'dir. Şiirde aruz vezni kullanılmakla birlikte, nazım şekillerinde ve konularda büyük yenilikler yapılmıştır. Nazmı nesre yaklaştırmışlar, beyit bütünlüğü yerine konu bütünlüğünü esas almışlardır. Bir cümle birkaç dizede/beyitte tamamlanabilir.

Fransız şiirinden alınan sone ve terza-rima gibi şekiller ve serbest müstезat çokça kullanılmıştır. Kafiye kulak kafiyesi benimsenmiştir. Romanda ve hikâyede batılı anlamda başarılı örnekler verilmiştir. Romanda tahlile ve teferruata yer verilmiş, modern kısa hikâyenin ilk örnekleri bu dönemde şekillenmiştir. Roman ve hikâyede olaylar ve kişiler tamamen İstanbul'a, seçkin tabakaya aittir. Romanda realizmden, şiirde Parnasizm ve sembolizmden etkilenmişlerdir.

Bu dönemde gazetenin yerini dergiler almıştır: Servet-i Fünun, Malûmat, Mektep, Mütalâa, Hazine-i Fünun, Resimli Gazete...

Şiir, roman, hikâye, tiyatro, tenkit ve hatırat türlerinde başarılı eserler veren Servet-i Fünun temsilcilerinin en tanınmışları, Şiirde Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin, Süleyman Nazif; Roman ve hikâyede Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit Yalçın, Ahmet Hikmet Müftüoğlu'dur.

Servet-i Fünun edebiyatına katılmayarak gene batılı anlayışla eserler verenler arasında Ahmet Rasim hatırat türü ile Hüseyin Rahmi Gürpınar İstanbul'u anlatan romanları ile yeni Türk edebiyatını desteklemişlerdir. Servet-i Fünun dergisinin 1901'de kapatılmasıyla topluluk da dağılır.

Servet-i Fünun Döneminin Genel Özellikleri

1. 'Sanat için sanat' ilkesine bağlıdırlar.
2. Cümlelerin dize ya da beyitte tamamlanması kuralını yıkmışlar ve cümleyi özgürlüğüne kavuşturmuşlardır. Beyitin cümle üzerindeki egemenliğine son verirler. Cümle istediği yerde bitebilir.
3. Servet-i Fünuncular aruz ölçüsünü kullanırlar. Ancak aruzun dizeler üzerindeki egemenliğini de yıkarak, bir şiirde birden çok kalıba yer vermişlerdir.

11. SINIF TÜRK EDEBİYATI DERS NOTLARI

4. Onlar ‘her şey şiirin konusu olabilir’ görüşünü benimsemişler; fakat dönemin siyasal baskıları nedeniyle aşk, doğa, aile hayatı ve gündelik yaşamın basit konularına eğilmişlerdir

5. Şiirde ilk defa bu dönemde konu bütünlüğü sağlanmıştır.

6. ‘Sanatkârâne üslup’ ve yeni bir ‘vokabüler’ (sözvarlığı) yaratma kaygısıyla oldukça ağır bir dil kullanmışlardır.

7. ‘Kafiye kulak içindir’ görüşünü benimserler.

8. Şiirde üç değişik biçim kullanmışlardır.

a) Batı’dan aldıkları ‘sone’ ve ‘terza-rima’

b) Divan edebiyatından alıp, türlü değişikliklerle kullandıkları müstezat (serbest müstezat)

c) Bütünüyle kendi yarattıkları biçimler

9. Şiirde olduğu gibi romanda da (devrin siyasal baskıları nedeniyle) sosyal konulardan uzak dururlar.

10. Romanda, romantizmin kimi izleri bulunmakla birlikte genel olarak realizme bağlıdırlar.

11. Romanda da dil ağır, üslup sanatkârânedir.

12. Roman tekniği sağlamdır.

13. Yazarlar daha çok yaşadıkları ortamı anlatma yoluna gittikleri için konular, İstanbul’un çeşitli kesimlerinden alınmalıdır.

14. Betimlemeler gözleme dayalıdır ve neseldir.

15. Bu dönem sanatçıları, devrin siyasal baskıları nedeniyle gazetecilik, tiyatro gibi alanlara pek fazla eğilmemişlerdir.

16. Her bakımdan Avrupalılaşmak gerektiğine inanmışlar ve Batının ilim, sanat ve edebiyatından yararlanmaya çalışmışlardır.

17. Dîvan edebiyatı büyük ölçüde zaafa uğratılmış, en ufak bir hamle yapamayacak hale getirilmiştir.

18. “Sanat, sanat içindir” anlayışı hâkimdir. Bu yüzden sanatçılar halk yerine aydın zümreye seslenmişlerdir.

19. Ortaya koyulan edebî ürünlerin ağırlık noktasını aşk, tabiat, merhamet, sanatkârın kendi günlük yaşayışı ve yakın çevresi gibi ferdî konular ve psikolojik tahliller teşkil eder.

20. Şiir, hikâye, roman, edebi tenkit, makale ve mensur şiire çok önem verilerek bu türlerde Batılı örneklerle ulaşılmış; tiyatro, mizah ve edebiyat tarihi gibi türler sönük kalmıştır.

21. Bu dönem şairleri, Dîvan edebiyatı nazım şekillerinin pek çoğuna yer vermediler. Verdiklerinde ise çok büyük değişiklik yaptılar. Ayrıca Fransız şiirinden aldıkları sone-terza-rima gibi Batı edebiyatını klasik nazım şekillerini kullandılar.

22. Hece vezni önemsenmemiş, bu vezinle sadece çocuk şiirleri yazılmıştır. Aruza önem verilmiştir. Nazım, nesre yaklaştırılmıştır. Göze göre kafiye değil, kulağa göre kafiye anlayışı benimsenmiştir.

23. En kusurlu yönleri, dil ve üsluptur. “Sanat, sanat içindir” anlayışı ile hareket ettikleri için, konuşma dilinden uzaklaşarak, anlaşılamayan bir dil ile süslü, yapmacık bir söyleyişe yöneldiler.

Servet-i Fünun ile Tanzimat Edebiyatı Arasındaki Farklar

1. Tanzimat Edebiyatı’nda şiirin konusu güzel olan her şeydir, Servet-i Fünûn’da güzel kelimesi kaldırılmış ve şiirin konusu sınırsız bir şekilde genişletilmiştir.

11. SINIF TÜRK EDEBİYATI DERS NOTLARI

2. Tanzimat'ta rağbet görmüş olan metafizik ve sosyal konular Servet-i Fünûn'da mühim bir yer tutmaz.

3. Tanzimat Edebiyatı'nda dil ve üslup, Servet-i Fünûn'a göre daha sade ve anlaşılırdır.

4. Tanzimat Edebiyatı'nda tiyatro ön plandayken, Servet-i Fünûn'da şiir, roman ve hikâye ön plandadır.

5. Tanzimatçılar "toplum için sanat" görüşünü benimserken, Servet-i Fünuncular "sanat için sanat" görüşünü benimsemişlerdir.

6. Servet-i Fünûn Edebiyatı Tanzimat'a göre halktan uzaklaşmıştır. Çünkü Servet-i Fünûn aydın kesime hitap eder.

7. Tanzimatçılar realizm ve romantizme önem verirken, Servet-i Fünuncular Parnasizm ve sembolizme önem vermişlerdir.

Servet-i Fünun Döneminin Önemli Temsilcileri

Tevfik Fikret (1867-1915)

Recaizade ve Hamit'in tesiriyle batılı şiire yönelmiştir. Servet-i Fünun'un şiirdeki en önemli temsilcisidir. İlk şiirlerinde ferdî konuları (aşk, acıma, hayal kırıklığı...) işler topluluktan ayrı yazdığı şiirlerde toplumsal konulara yönelir. Bu anlayışla yazdığı şiirlerinde temalar, hürriyet, medeniyet, insanlık, bilim, fen ve tekniktir. Sis, Halûk'un Vedaı, Tarih-i Kadim, Halûk'un Amentüsü adlı şiirlerinde bu konuları işler. Sanatının bu ikinci döneminde dinlere de cephe alır, kutsal olan her şeye karşı çıkar, hatta İstanbul'a dahi küfreder (Sis).

Fikret, aruzu Türkçeye başarıyla uygulamıştır. Serbest müstezadı geliştirerek serbestçe kullanmıştır. İlk dönemde dili oldukça ağırdır. Şiiri düz yazıya yaklaştırmıştır. Ahenge büyük önem verir. Şiirlerinde şekil bakımından Parnasizmin etkisi görülür. "Şermin", onun çocuklar için ve heceyle yazdığı şiirlerden oluşan bir eseridir.

Şairin, Batılı sanat anlayışını benimsemesindeki en önemli neden lisede edebiyat öğretmeni olan Recaizade Mahmut Ekrem'den etkilenmesidir. Sanat yaşamı iki ayrı dönem içerisinde incelenebilir. Birinci dönem Servet-i Fünun hareketinin içinde bulunduğu dönemdir. Bu dönemde 'sanat sanat içindir' anlayışıyla ürünler vermesine karşın, yine de toplumsal konuların sınırını (dönemin siyasal yapısına rağmen) zorlamıştır.

İkinci dönemde ise (1901'den sonra) toplumsal konulara yönelmiş, 'toplum için sanat' anlayışıyla ürünler vermiştir. Türk edebiyatının Batılılaşmasında en büyük pay Tevfik Fikret'indir. Şiirleri hem biçim hem de içerik olarak yenidir. Parnasizmden etkilendiği açıkça görülür. Müstezadı, serbest müstezat yapan, nazmı düzyazıya yaklaştıran, beyitin, aruzun egemenliğine son veren hep Fikret'tir.

En büyük özlemi, Osmanlı İmparatorluğu'nun çağdaş medeniyet düzeyine yükselmesidir. Bunu da Batı'daki fen ve teknolojinin ülkeye kazandırılmasıyla gerçekleşeceğine inanır. Ona göre en önemli varlık insandır. Onların özgürlüklerini ve haklarını savunur. Dinlerin, savaşlara kaynaklık etmesi nedeniyle dinleri bu yönüyle eleştirir. Ülkenin geleceğini gençlikte görür, onlara ve çocuklara büyük bir sevgi ve içtenlikle yönelir. Çocuklar için ilk kez şiirler yazan sanatçıdır.

Ayrıca şair, aruz ölçüsünü Türkçeye başarıyla uygulayan üç büyük sanatçıdan biridir (Diğer şairler Yahya Kemal ve Mehmet Akif'tir)

Eserleri: *Rübab-ı Şikeste, Halûk'un Defteri, Rübabın Cevabı, Tarih-i Kadim, Doksan beşe Doğru.*

Cenap Şahabettin (1870-1934)

Servet-i Fünun'un Tevfik Fikret'ten sonra en önemli şairidir. Asil mesleği doktorluktur. İhtisas için gittiği Fransa'da tıptan çok şiirle ilgilenerek sembolizmi yakından takip etmiş ve bu akımdan etkilenmiştir. Şiirde kelimeleri müzikal değerlere göre seçerek kullanır.

11. SINIF TÜRK EDEBİYATI DERS NOTLARI

Tıp öğrenimi için gittiği Fransa’da edebiyatla ilgilenmiş ve sembolizmden etkilenmiştir. Ancak sembolizmi kavramakta yetersiz kalmış, şiirlerinde bol bol istiare kullanmış ve ses uyumuna dikkat etmiştir. Ağır bir dil ve süslü anlatım en belirgin özellikleridir. Şiirlerinde aruzun birden fazla kalıbına, genellikle de karışık kalıplarına yer vermiştir. Kurtuluş Savaşı’na karşı çıkan şair Milli Edebiyat’la başlayan dilde sadeleşme çabalarına karşı çıkar. Aşk ve doğa en çok işlediği konulardır.

Dili oldukça ağırdır. Bilinmeyen Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalar kullanır. Duygu ve hayal yüklü tamlamalar kurar. Serbest müstezadı çok kullanmıştır. Aynı şiirde birden fazla aruz kalıbı kullanmıştır. Aşk ve tabiat değişmez konularındır. Sanatı, sanat, hatta güzellik için yapmıştır. Bolca semboller kullanmış, tabiatla iç dünyanın kompozisyonunu çizmiştir.

Düz yazıları da vardır: *Hac Yolunda*, onun gezi yazısıdır. *Suriye Mektupları* ve *Avrupa Mektupları* da gezi türündedir.

Diğer nesirleri: Evrak-ı Eyyam, Nesr-i Harp, Nesr-i Sulh, Tiryaki Sözleri (kendi vecizeleri)

Tiyatro eserleri: yalan (dram), Körebe (komedi)

Halit Ziya Uşaklıgil (1867-1945)

Servet-i Fünun’un roman ve hikâyede en ünlü edebiyatçısıdır. Süslü, sanatlı ve ağır bir dili ve üslûbu vardır. Batılı anlamdaki ilk romanları yazmıştır. Realizmden etkilenmiştir. Romanlarında aydın kişileri anlatır. Mai ve Siyah’taki Ahmet Cemil, Servet-i Fünun sanatçısının temsilcisidir. Kahramanları yaşadıkları çevreye uygun anlatır ve ruh tahlillerine önem verir.

Gerek sağlam roman tekniğinin öncülüğü, gerekse realizmin ilk olgun ürünler vermesi bakımından Türk edebiyatına roman ve hikâye alanında büyük katkısı olan sanatçısıdır. Anlatımının söz oyunları ile yüklü, dilinin oldukça ağır olmasına rağmen yazar, ilginç tipler bulmakta, başarılı ruhsal çözümler yapmakta ve nesnel kişi, çevre betimlemelerinde oldukça ustadır. Konularını İstanbul’un çeşitli kesimlerinden seçer, ancak sosyal sorunları ele almak gibi bir amacı yoktur. Gözleme çok önem verir. Romanlarının konularını genellikle aydın tabakanın hayatından alan Halit Ziya, hikâyelerinin önemli bir kısmında halk tabakasının insanlarını, onların yaşayış, adet ve inançlarını anlatmıştır.

Hikâyelerinde Anadolu hayatına ve köy ve kasaba yaşayışına, romanlarında yalnız İstanbul’a yer verir. Anı ve mensur şiir türünde eserleri de vardır.

Romanları: Mai ve Siyah, Aşk-ı Memnu, Kırk Hayatlar, bir Ölünün Defteri, Ferdi ve Şürekâsı, Sefile...

Hikâyeleri: İzmir Hikâyeleri, hikâye-i Sevda, Kadın Pençesi, Onu Beklerken, Aşka Dair

Hatıraları: Saray ve Ötesi, Kırk Yıl, Bir Acı Hikâye

Mehmet Rauf (1875-1931): Servet-i Fünun romanının ikinci önemli ismidir. Roman, hikâye ve tiyatro türünde eserleri vardır. Romantik duyguları, hayalleri ve aşkları işlemiştir. Sosyal hayata pek yer vermemiştir. Arzu, ihtiras ve aşk maceraları temel konularındır. Romanlarında psikolojik tahlillere önem vermiştir. Dili sadedir.

En önemli eseri Eylül’dür. Roman edebiyatımızdaki ilk psikolojik roman olarak bilinir. Konusu yasak aşktır. Şahıs sayısı azdır. Psikolojik tahliller başarılıdır.

Romanları: Eylül, Ferda-yı Garam, Genç Kız Kalbi, Define, Son Yıldız, Kan Damlası.

Hikâyeleri: Son Emel, Bir Aşkın Tarihi, Üç Hikâye, Hanımlar Arasında, Menekşe. “Siyah İnciler” ise mensur şiirlerinden oluşur.

Servet-i Fünun Döneminin Dışındaki Bağımsız Sanatçılar

Mehmet Emin Yurdakul (1869-1944)

Servet-i Fünun şiirinde yalnız nazım şekillerini ve halk şiirinden de yalnız ölçüyü (hece) alan ve dili Türkçeleştirmek iddiasıyla yapay bir dil yaratan Mehmet Emin, Türk edebiyatında

11. SINIF TÜRK EDEBİYATI DERS NOTLARI

“Milliyetçilik” akımının ilk temsilcisi sayılır. Şiirlerinin tamamında sosyal sorunlara eğilen şairde, bu nedenle didaktizm lirizme ağır basar. Hece sayısı bakımından uzun olan ölçüleri kullanan şair, söyleyişte nesre yaklaşmıştır.

Servet-i Fünun, Çocuk Bahçesi, Türk Yurdu dergilerinde yayımlanan şiirleri, “*Türkçe Şiirler*”, “*Türk Sesi*”, “*Ey Türk Uyan*” gibi kitaplarda toplanmıştır.

Mehmet Akif Ersoy (1873-1936)

“Ümmetçi” bir şair olarak tanınan Mehmet Akif aynı zamanda “halkçı” ve “milliyetçi” kişiliğiyle tamamen toplumcu bir şair olarak çıkar karşımıza. Türk şiirine gerçek realizmin Akif ile girmiş olduğundan şüphe edilemez. Onun kuvvetli gözlemciliğine büyük bir tasvir ev hikâye etme kabiliyetini ve konuşma dilinin bitin canlılığını taşıyan bir üslubu da eklemek gerekir. Ancak Akif’in dili bir bütün değildir. Tasvirlerinin dışında kalan birçok şiirinde dil, konuşma dilinden ayrılır, Osmanlıcanın sınırları içine girer.

Ölçü olarak sadece “aruz“u kullanan şair hece ölçüsünü hiç kullanmadı. Nazım şekilleri konusunda ise Divan nazımının şekillerini tercih eder ve bunlar arasında en çok mesnevi şeklini kullanır. Çoğu zaman nazmı, nesre yaklaştıran şair, Türkçeyi aruza ustalıkla uydurmuştur.

Mehmet Akif’in ilk kitabı “*Safahat*”tır. Daha sonra yazdığı “*Süleymaniye Kürsüsünde*” “*Hakkın Sesleri*”, “*Fatih Kürsüsünde*”, “*Hatıralar*”, “*Âsım*”, “*Gölgeler*” bir araya getirilerek “*Safahat*” adı ile yayımlanmıştır.

Hüseyin Rahmi Gürpınar (1861-1944)

Servet-i Fünun romanının gözde olduğu devirde Hüseyin Rahmi, Ahmet Mithat’ın popüler roman çığırını tek başına ve büyük bir kudretle devam ettiren tek şahsiyettir.

Hüseyin Rahmi, Türk romanındaki ilk izlerinde 1885’ten sonra rastlanan Fransız natüralizminin ilk büyük temsilcisidir. Romanlarındaki kahramanları daima karakterlerinin ve sosyal çevrelerinin birer ortak ürünü olarak ele alan, onların psikolojik kişiliklerini irsiyete ve sosyolojik kişiliklerini de içinde yetiştikleri cemiyetin şartlarına göre değerlendiren romancı, bu yöntemi ile olduğu kadar, realiteyi hem iyi hem de kötü yönleriyle olduğu gibi vermek konusundaki titizliği ile de tam bir “natüralist”tir.

Onu natüralistlerden ayıran nokta, eserlerinde sosyal eleştiriye olabildiğince çok yer vermesidir. Hâlbuki natüralizmin sosyal eleştiriye yönelik hiçbir kaygısı yoktur.

Hüseyin Rahmi’deki sosyal eleştiri ise daha çok mizah yoluyla yapılır. Bunun için de genellikle anormal durumda olan karakterler ele alınır. Karakterlerdeki anormallikler ise huy (aptallık, cinsi sapıklık, şöhret düşkünlüğü), ahlak (menfaat düşkünlüğü, haksız kazanç peşinde koşma), kültürel (dini tutuculuk, batıl inançlara bağlılık, Batı taklitçiliği) yönleriyle gülmüştür.

Bu yaklaşım doğal olarak romana çeşitli karakterlerin dünyayı ve yaşamı görüş açısını, dini inançlarını, yaşayış ve giyiniş şekillerini, adetlerini, görgülerini de getirir ve böylece roman bir “TÖRE” romanı olarak ortaya çıkar. Özetle, büyük ve sabırlı bir gözlemci olan Hüseyin Rahmi’nin, olayları hep İstanbul’da geçen romanları, gerçek değerlerini, daha çok yazıldıkları devrin sosyal yapısını bütün canlılığı, bütün incelikleri ve tam bir objektif doğruluğu ile verebilmiş olmalarına borçludur.

Yazarın kırktan fazla romanı ve pek çok öyküsü vardır. En önemli romanları olarak, *Şık*, *Mürebbiye*, *Tesadüf*, *Şıpsevdi*, *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç*, *Gulyabani*, *Hakka Sığınmak*’ı sayabiliriz.

FECR-İ ATİ EDEBİYATI (1909 - 1912)

1901’de, *Servet-i Fünun* mecmuası etrafında, kendilerine *Fecr-i Âtî* adını veren yeni bir nesil toplanmıştır. *Servet-i Fünun* topluluğu dağıldıktan sonra 1909 yılında Yakup Kadri, Ahmet Haşim, Refik Halit, Fuat Köprülü, Ali Canip, Şehabettin Süleyman, Celâl Sahir, Tahsin Nihat, Emin Bülent gibi isimler bir araya gelerek yeni bir topluluk oluştururlar. Topluluk, sanat hayatına bir bildiriyle başlar. Sanatın saygıdeğer ve şahsi olduğu anlayışını benimserler. Onlar *Servet-i Fünun*’u batılı

11. SINIF TÜRK EDEBİYATI DERS NOTLARI

edebiyatı tam olarak oluşturamamakla suçlarlar. Fransız edebiyatını örnek alırlar. Dilleri süslü, sanatlı, ağdalı ve ağırdir.

Aşk ve tabiatı konu olarak işlemişlerdir. Aşk genellikle hissi ve romantiktir. Tabiat tasvirleri ise gerçekçi değil, Haşim'de olduğu gibi şahsîdir. Kısa ömürlü olan bu topluluk, Servet-i Fünuncuların daha sade bir dil kullanmış sembolizm, empresyonizm ve romantizm gibi akımları eserlerine uygulamışlar, Avrupaî edebiyat ile Milli edebiyat arasında bağ oluşturmuşlardır.

Aruzla şiir yazan Fecr-i Âtî şairlerinin en tanınmış ve en orijinali Ahmet Haşim'dir. Şiire herhangi bir yenilik getirmemişler, Servet-i Fünun'un devamı olmaktan öteye gidememişlerdir. Sanat anlayışlarında birlik ve bütünlük olmadığı için 1912'de dağılmışlar, ferdî olarak değişik alanlarda eserler vermişlerdir.

Fecr-i Ati bir Türk edebi akımıdır. Akımın temelinde eskiyi yıkmak ve yerine yeniyi yani o günkü anlamıyla batılı düşünce sisteminden kaynaklanan felsefi edebiyata uygulamayı amaç edinmişlerdir. Fecr-i ati'nin kelime anlamı "geleceğin aydınlığı" demektir.

Fecr-i Ati'nin Edebiyat-ı Cedide'ye tepki olarak doğan bir akım olduğunu savlamıştır. Fecr-i Ati batıdaki benzerlerinde olduğu gibi belli ilkeler çevresinde birleşen bir yazın topluluğu biçiminde ortaya çıkmıştır.

Sanat Anlayışları

Babîlî'deki Hilal basımevinin bir odasında ilk toplantısını yapan ve Faik Ali'nin bulduğu Fecr-i Ati adını benimseyen topluluğun sanat anlayışı. Yayımladıkları bildiride yer alan şu düşüncede odaklaşır:

"Sanat şahsi ve muhteremdir."

Örnek olarak da şiirde simgeci, öykü ve romanda Maupassant, tiyatrodaki Ibsen alınır.

Sonuçlar

Ama Fecr-i Aticiler, kurumlaşmak isterken gözettikleri, yazının ve toplumsal bilimlerin ilerlemesine çalışmak, sanatçılar arasında birlik ve dayanışmayı sağlamak gibi amaçları yaşama geçiremediler. Edebiyat-ı Cedide'ye karşı olmakla birlikte ne tepkilerini açık seçik ortaya koyabildiler, ne de özellikle dil açısından ondan kopabildiler. Üstelik her fırsatta tersini belirtmelerine karşın Edebiyat-ı Cedide'nin süreği sayıldılar. Bir dergi çıkaramamaları ve başlangıçta Servet-i-Fünun dergisi çevresinde toplanmaları da buna yol açtı.

Meşrutiyet'le gelen görece özgürlük ortamından yararlanarak çıkarılmış değişik eğilimlerdeki dergilerde yazmaları ise dağınıklık getirdi. Ayrıca, "sanat şahsi ve muhteremdir" ilkesini, herkesin ayrı ayrı görüşlere sahip olması, sanatı değişik biçimlerde anlaması olarak yorumlamaları bu dağınıklığı çabuklaştırdı. Belli bir sanat anlayışında, belli değer ölçülerinde birleşmeyi değil, bireysel özgürlüğü ve bunun sonucu olarak da çeşitliliği savunuyorlardı. Her biri yalnız kendi duyusuna, kendi beğenisine göre bir güzellik yaratma çabası içindeydi.

Bu durumun, Fecr-i Ati'nin bir yazın akımı değil, birbirlerine arkadaşlık duygularıyla bağlı genç sanatçıların oluşturduğu bir topluluk olduğunu gösterdiği sayılır. Nitekim her biri sanatını bir başka yolda geliştirecek, değişen toplum koşullarında değişik sanat anlayışlarına varacaktır.

Fecr-i Ati Döneminin Genel Özellikleri

1. 20 Mart 1909'da Hilal Matbaası'nda toplanan Şahabettin Süleyman, Yakup Kadri, Refik Halit, Cemil Süleyman, Köprülüzade Mehmet Fuat, Tahsin Nahit, Emin Bülent, Ali Süha, Faik Ali ve Müfit Ratib gibi yeni bir hareket başlatmayı planlar. Ahmet Haşim de bu harekete katılır. Böylece Fecr-i Ati Encümen-i Edebisi Beyannamesi, 24 Şubat 1910'da yayımlanır. Fecr-i Ati edebiyatı, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Servet-i Fünun dergisinde yayımlanan bir bildiriyle başlar.

2. Edebiyatımızda ilk edebi bildiri (beyannameyi) yayımlayan topluluktur.

3. Edebiyatımızda ilk edebî topluluktur.

11. SINIF TÜRK EDEBİYATI DERS NOTLARI

4. Servet-i Fünûn edebiyatına tepki olarak doğmuştur.
5. 'Sanat şahsi ve muhteremdir.' (Sanat kişisel ve saygıya değerdir) görüşüne bağlıdır.
6. 'Edebiyat ciddi ve önemli bir iştir, bunun halka anlatılması lazımdır.' görüşüne sahiptirler.
7. Batıdaki benzerleri gibi dil, edebiyat ve sanatın gelişmesine, ilerlemesine hizmet etmek; gençleri bir araya getirmek; seviyeli fikir münakaşalarıyla halkı aydınlatmak; değerli ve önemli yabancı eserleri Türkçeye kazandırmak; Batıdaki benzer topluluklarla temas kurmak, böylece Türk edebiyatını Batı edebiyatına yaklaştırmak, Batı edebiyatını Türk edebiyatına tanıtmak amacındadırlar.
8. Servet-i Fünûn'a bir tepki olarak ortaya çıkmasına rağmen, şiir sahasında bu edebiyatın özelliklerini sürdürürler.
9. Şiirlerinde işledikleri başlıca temalar tabiat ve aşktır.
10. Tabiat tasvirleri gerçekten uzak ve sübjektiftir.
11. Dil bakımından Servet-i Fünûn'un devamıdır. Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalarla dolu, günlük dilden uzak ve kapalı bir şiir dili oluşturmuşlardır.
12. Aruz veznini kullanarak serbest müstezat türünü daha da geliştirmişlerdir.
13. Fecr-i Aticiler tiyatro ile yakından ilgilenmişlerdir.
14. Şiirde özellikle Sembolizmin etkisi söz konusudur. Hikâyede Maupassant, tiyatrodaki ise Henrich Ibsen örnek alınır.
15. Belli bir sanat anlayışında, belli değer ölçüleri etrafında birleşmeyi değil, ferdi hürriyeti ve bunun sonucu olarak da çeşitliliği savundukları için kısa sürede dağılmışlardır. Dağılmalarında özellikle Ömer Seyfettin ve Ziya Gökalp'ın çıkardıkları Genç Kalemler dergisi etkilidir. Yani Milli Edebiyat hareketinin başlaması Fecr-i Ati'yi bitirir.
16. Fecr-i Ati Edebiyat-ı Cedide ile Milli Edebiyat arasında bir köprü görevi görür.
17. Fecr-i Ati'nin en önemli temsilcisi Ahmet Haşim'dir.
18. Fecr-i Ati Beyannamesine imza atanlar: Ahmet Haşim, Ahmet Samim, Emin Bülent (Serdaroğlu), Emin Lami, Tahsin Nahit, Celal Sahir (Erozan), Doktor Cemil Süleyman, Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Refik Halit (Karay), Şahabettin Süleyman, Abdülhak Hayri, İzzet Melih (Devrim), Ali Canip (Yöntem), Ali Süha (Delibaşı), Faik Ali (Ozansoy), Fazıl Ahmet (Aykaç), Mehmet Behçet (Yazar), Mehmet Rüştü, Mehmet Fuat (Köprülü), Müfit Ratip, Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), İbrahim Alaattin.
19. Milli Edebiyat'ın başlamasıyla Hamdullah Suphi, Ali Canip ve Celal Sahir'in bu harekete katılmalarıyla topluluk 1912'de dağılmıştır. Yalnızca Ahmet Haşim Fecr-i Ati edebiyatının temel ilkelerine bağlı kalmış ve Milli edebiyat hareketine katılmamıştır. 20. Fecri Ati'nin görüşlerini, Yakup Kadri, Celal Sahir, Ahmet HAşim, Müfit Ratip, Mehmet Fuat ve Ali Canip Resimli Kitap adlı dergide; Mehmet Rauf, Hüseyin Suat ve Raf Necdet de eleştirilere Servet-i Fünûn'da cevap verdiler.

Fecr-i Ati Döneminin Önemli Sanatçıları

Dönemin belli başlı temsilcileri şunlardır: Ahmet Samim, Ahmet Haşim, Emin Bülent Serdaroğlu, Emin Lami, Tahsin Nahit, Celal Sahir, Cemil Süleyman, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Refik Halit Karay, Şahabettin Süleyman, Abdülhak Hayri, İzzet Melih Devrim, Ali Canip Yöntem, Ali Süha Delilbaşı, Faik Ali Ozansoy, Fazıl Ahmet Aykaç, Mehmet Behçet Yazar, Mehmet Rüştü, Fuat Köprülü, Müfit Ratip, İbrahim Alaattin Gövsa

11. SINIF TÜRK EDEBİYATI DERS NOTLARI

Ahmet Haşim (1884-1933)

Fecr-i Âtî şiirinin en önemli ismidir. Sanat için sanat yapmıştır. Sembolizmin en önemli temsilcisidir. İşlediği başlıca temalar tabiat ve aşktır. Şiirlerinde hayalle birlikte musikiye önem vermiştir. Lirik bir şairdir.

Tamamen aruzu kullanmıştır. Dili süslü ve sanatlardır. En çok serbest müstezadı kullanmıştır. Ona göre şiir anlaşılacak için yazılmaz, şiirde anlam aranmaz; şair bir hakikat habercisi, şiir dili de bir açıklama vasıtası değildir. Şiir duyulmak için yazılır ve okunur; şair tabiatın kendine hissettirdiklerini sembollerle şiirine yansıtır, okuyan da kendi hayal dünyasına uygun olarak algılar; şiir dili de telkin görevindedir.

Şiirin dili musiki ile söz arasında ve sözden ziyade musikiye yakındır. Şiirde musiki anlamdan daha önemlidir. Haşim'e göre şiirin kaynağı şuuraltıdır. Şiirlerinde dış dünyayı, kişinin iç dünyasında, ruhunda aldığı şekillerle yansıtmaya çalışır. Dış dünyaya ait izlenimleri kendi dünyasında şekillendirerek ve renklendirerek ortaya çıkarır. Şiirlerindeki tabiatla ilgili kavramlar, akşam, gurup, şafak, gece, mehtap, yıldızlar, göller, ormanlardır. Şairin şahsında var olan içe dönüklük, şiirlerinde realiteden kaçış olarak ortaya çıkar. Şiirlerini Piyale ve Göl Saatleri adlı eserlerinde toplamıştır.

Nesirleri: Gurabahane-i Laklakan, Bize Göre, Frankfurt Seyahatnamesi.

Fecr-i Ati topluluğunun en başarılı sanatçısı olan Ahmet Haşim topluluk dağıldıktan sonra çalışmalarına bireysel olarak devam eder. Şairin yaşamı sanatını derinden etkiler. Bu nedenle şiirlerinde çocukluk anıları, aşk ve doğa konularında yoğunlaşır. Karamsar yaklaşımı onun belirgin özelliğidir. Şiirlerinde ağır ve süslü bir dil kullanmasına rağmen nesirlerinde daha açık ve nispeten yalın bir dil vardır.

Piyale adlı şiir kitabının önsözünde şiir anlayışını şöyle açıklar: 'Şiirin asıl özelliği 'duyulmak'tır. Şiirin dili musiki ile söz arasında ve sözden ziyade musikiye yakındır. Yani bu dil, bir açıklama vasıtası olmaktan ziyade bir telkin vasıtasıdır ve şiirde musiki anlamdan önce gelir. Bu bakımdan kelimeler, şiire, anlam değerlerinden çok musiki değerleriyle girerler. Şiirin anlam bakımından açık olması zaruri değildir. Şiirin doğduğu yer şuuraltıdır. Konu ise sadece terennüm için bir vesiledir'.

Şiirde musikiyi ön plana alan, anlam açıklığını ikinci plana atan, mısralarda geniş ve akıcı bir telkin yeteneği arayan ve şiirin kaynağını bilinçaltında bulan bu anlayış ile sembolizmin şiir anlayışı arasında yakınlıklar vardır. Ancak sembolist şiirin asıl unsur olan sembol, Haşim'in şiirlerinde yoktur. Onun, anlamı anlaşılmayan veya değişik yorumlara elverişli bulunan şiirleri pek azdır. Bu bakımdan Haşim'i sembolist bir şair olarak kabul etmek pek güçtür. Haşim'in şiirine en uygun anlayış tarzının, empresyonizm olduğu kabul edilebilir. Gerçekten şiirlerinde dış dünyaya ait gözlemlerinin kendi iç dünyasında yarattığı izlenimleri aksettirmesi bu anlayışın en açık göstergesidir.

Göl Saatleri'nin küçücük ve manzum 'Mukkadime'si de empresyonizmin özlü bir ifadesinden başka bir şey değildir.

Şiirleri: Göl Saatleri, Piyâle

Nesirleri: Gurebâ-hane-i Lâklâkan, Bize Göre

Gezi Notları: Frankfurt Seyahatnamesi

Refik Halit Karay (1888-1965)

Fecr-i Âtî'den sonra Millî edebiyat hareketine katılmıştır. Eserlerini de bağımsız bir şahsiyet olarak vermiştir. Edebî hayatı köşe yazarlığı ile başlamıştır. Sonra da sırayla hikâyeciliği ve romancılığı gelir. İlk yazılarında günlük hayatı ele almış, sosyal hayattaki çarpıklıkları, zeki ve nükteli bir üslûpla dile getirmiştir. Hayatın gülünç yanlarını karikatürize etmiştir.

Sade ve temiz bir dille yazdığı Memleket Hikâyeleri'nde Anadolu insanının hayatını bütün canlılığı ile yansıtmıştır. Gözlem yeteneğinin üstünlüğü dikkat çeker. Eserlerinde kişilerin ruh tahlillerine fazla değinmez. İnsanların dürüst olmayan, kurnazlık ve menfaatçilikle ilgili yönlerini ortaya kor. Bunu mizah ve eleştiri ile yapar. Hiciv, eserlerinde önemli bir unsurdur. Şahısları kendi sosyal çevreleri ile birlikte anlatır. Konuşma dilinin bütün canlılığını ve tabiliğini ortaya koyar.

11. SINIF TÜRK EDEBİYATI DERS NOTLARI

Romanları: İstanbul'un İç Yüzü, Çete, Sürgün, Nilgün, Bugünün Saraylısı, Kadınlar Tekkesi, Anahtar

Hikâyeleri: Memlekete Hikâyeleri, Gurbet Hikâyeleri (Hatay'da sürgünde yazdığı eseridir).

Hiciv ve Mizah Yazıları: Kirpinin Dedikleri, Deli, Sakın Aldanma İnanma Kanma, Tanıdıklarım.

MİLLİ EDEBİYAT (1911 - 1923)

1911 yılında Selanik'te çıkan "Genç Kalemler" dergisinde Ömer Seyfettin'in "Yeni Lisan" adlı makalesinin yayımlanmasıyla başlar. Milli Edebiyat hareketi öncelikle bir dil hareketidir. Sade Türkçenin bir dava olarak ele alınması ilk kez bu dergide ortaya konulmuştur. "Milli Edebiyat" terimi de ilk defa bu dergide kullanılmıştır.

Bu dönem sanatçılarının şiir anlayışıyla, Fecr-i Ati topluluğunun şiir anlayışı birbirinden pek farklı değildir. "Şiir vicdani bir keyfiyettir" düşüncesinde olan şairleri bireysel konuları işlerler. Daha sonra 1917 yılında yaptıkları bir toplantıda, hece ölçüsünü kullanma, günlük konuşma diliyle yazma noktasında birleşen şairlerin, içerik konusunda her birinin ayrı bir yaklaşımında olduğu gözlenir. Bu dönem sanatçıları Divan edebiyatını, Doğu edebiyatının, sonrasını ise Batı edebiyatının taklitçisi olmakla suçlarlar.

Şiirde daha çok bireysel konulara yönelen bu dönem sanatçıları, roman ve öyküde sosyal meselelere eğilmişler; milliyetçilik düşüncesi, Kurtuluş savaşı gibi konuları ele almışlardır. Konuların İstanbul dışına çıkarılması da bu dönemin belirgin özelliklerindedir. Ayrıca "aşk" bu dönem roman ve hikâyesinin en önemli teması olarak dikkat çeker. Bu eserlerde dil günlük konuşma dilidir.

Modern Türk Edebiyatını yaratma amacıyla kurulan Tanzimat, Servet-i Fünun ve Fecr-i Âtî toplulukları büyük hamleler yapmakla beraber ruhta büyük ölçüde Fransız sanatına bağlı, dil ve üslûpta Osmanlıca'yı sürdüren, millî kimlik ve kişiliğe ulaşmamış bir edebiyat vücuda getirmişlerdir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılışı sırasında, Türk aydınlarının büyük bir bölümü, ümmete bağlı Osmanlıcılığın terk edilerek milliyetçiliğin benimsenmesinin, memleketin geleceği için gerekli olduğuna inanıyorlardı. Bu inanç sonucunda Türkçülük ve Milliyetçilik akımları doğmuş, her sahada millî kimlik arayışları başlamıştır.

Türk dili, Türk vezni, Türk zevki ve kültürü ile millî konuları, millî ülküleri işleyen Türk edebiyatı ihtiyacı ve özlemi sonucunda 1911-1923 yılları arasında Millî Edebiyat akımı var olmuştur. Türk milletine mensup olma şuru, tarih içinde devamlılık düşüncesi, olduğu gibi kalarak batılılaşma inancı, 1911-1923 yılları arasındaki akımın temelleridir. Bu dönemin bariz özelliği, Türk romantizminin edebî tezahürlerini göstermesidir.

Cumhuriyet'in kuruluşunu hazırlayan milliyetçilik ideolojisi içinde doğan Milli Edebiyat akımı Cumhuriyet'in ilk yıllarında en olgun eserlerini verdi. Cumhuriyet rejimi ve bu devirde meydana getirilen sosyal ve iktisadî müesseseler üstünde başlarında büyük Türk sosyoloğu ve düşünürü Ziya Gökalp'ın bulunduğu Türkçü ve Milliyetçi münevver zümre etkili oldu. Gökalp'ın Türkiye ve Türkler için şekillendirdiği düşünceler başta Atatürk olmak üzere, Cumhuriyeti kuran birinci neslin dünya görüşünün kaynağını teşkil etti. Halka ulaşabilmek ve onunla bütünleşebilmek için onun dilini kullanmak gerektiğine inanan bu nesil yazarları, eserlerinde konuşma dilini kullandılar. Halk dilini kullanırken gençlik yıllarında hayran oldukları Edebiyat-ı Cedide (Yeni Edebiyat) yazarlarının ince zevkini günlük dile aktardılar.

1911 yılında Selanik'te çıkarılmaya başlanan Genç Kalemler dergisinde başladı bu çalışmalar. Bir kısmı daha sonra Cumhuriyet dönemi yazar ve şairleri arasında da yer alan bu edebiyatın temsilcilerinin en önemlileri, Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin (öncü), Mehmet Emin Yurdakul, Ali Canip (öncü), Yusuf Ziya Ortaç, Faruk Nafiz Çamlıbel, Enis Behiç Koryürek, Kemalettin Kamu, Aka Gündüz, Refik Halit Karay, Reşat Nuri Güntekin, Yakup Kadri, Halide Edik Adivar, Hamdullah Suphi, Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Necip Fazıl Kısakürek, Fuat Köprülü, Halide Nusret Zorlutuna, Şükûfe Nihal, Peyami Safa, Ahmet Hamdi Tanpınar'dır.

Milli Edebiyat akımının özellikleri, Cumhuriyet'in ilk on yılının da bir özeti olmaktadır. Bu çerçeveye içerisinde, Milli Edebiyat akımının ilkeleri de şu şekilde belirtilebilir:

11. SINIF TÜRK EDEBİYATI DERS NOTLARI

Milli Edebiyat Dönemi Genel Özellikleri

- 1) Dilde yalınlık (en mühim prensip),
- 2) Türkçe karşılığı olan Arapça ve Farsça kelimelerin atılması. Yalın (süssüz, sanatsız, özentisiz) bir dille yazma; İstanbul Türkçesini kullanma.
- 3) Halk edebiyatı şiir biçimlerinden yararlanma
- 4) Hece ölçüsü
- 5) Konu seçiminde yerlilik
- 6) Konularını hayattan, ülke şartlarından seçme
- 7) Millî kaynaklara yönelme

İslâmcı, Osmanlıcı, gelenekçi görüşlere sahip yazarlardan bireysel eğilimli yazarlara kadar tüm edebiyatçılara açık bir bütünlük mevcuttur. Çünkü artık söz konusu olan Millî Edebiyat akımı kavramı değil, Millî Edebiyat dönemidir. Bu akım dilde ve duyuşta 1911-1915 dönemi milliyetçilik fikirlerinin ön plânda olduğu roman, hikâye, tiyatro eseri ve şiirler verilmesini sağlamıştır.

Başlangıçta Fecr-i Âtî roman ve hikâyecisi olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Refik Halit Karay, gerçek kişiliklerini Millî Edebiyat akımı içerisinde göstermişlerdir. Fecr-i Âtî topluluğu dışında kalan, İstiklâl Marşı şairi Mehmet Âkif Ersoy ve Yahya Kemal Beyatlı, kendi şiir anlayışlarına göre eserler veren ve daha sonra Millî Edebiyat akımına katılan şairlerdir. Gerek Mehmet Âkif Ersoy gerekse Yahya Kemal Beyatlı, şiir dili ile konuşma dili arasındaki uzlaşmayı sağlamışlar, Türk diline zor uyan aruzun engellerini ortadan kaldırıp, yaşayan Türkçe ile başarılı şiirler yazmışlardır.

Milli Edebiyat Döneminin Dil Anlayışı

- 1) Yabancı dilbilgisi kuralları, Arapça, Farsça ad ve sıfat tamlamaları bırakılmalıdır.
- 2) Yabancı sözcükler, kendi dillerinde dilbilgisi bakımından hangi türden olursa olsun, Türkçede ne olarak kullanılıyorsa, dilbilgisi yönünden o türden sayılmalıdır.
- 3) Arapça ve Farsçadan gelen sözcüklerden, konuşma diline kadar girip yaygınlaşmış olanlar Türkçeleşmiş sayılmalı ve kullanılmalıdır.
- 4) İstanbul hanımlarının günlük konuşma dili esas alınmalıdır.
- 5) Terimler bilimle ilgili oldukları için aynen kullanılmalıdır.
- 6) Türkiye Türkçesine diğer Türk lehçelerinden sözcük alınmamalıdır.

Milli Edebiyat Dönemi Önemli Temsilcileri

Ömer Seyfettin (1884-1920)

Milli Edebiyat hareketinin önderlerinden olan sanatçı daha çok hikâyeleriyle tanınmıştır. “Yeni Lisan” makalesinde ortaya koyduğu görüşlerini, hikâyelerinde uygulamaya çalışmış ve başarılı olmuştur. Dilimizin sadeleşmesinde önemli yeri olan Ömer Seyfettin, anılarından, tarihteki kahramanlıklardan ve günlük yaşayışlardan yararlanarak, gücünü çekici anlatımından, olaylardan alan, çoğunlukla beklenmedik sonuçlarla biten hikâyeleriyle edebiyatımızda önemli bir yer tutar.

Hikâyeleri: İlk Düşen Ak, Yüksek Ökçeler, Bomba, Gizli Mabet, Asilzadeler, Bahar ve Kelebekler, Beyaz Lale adı verilen kitaplarda toplanmıştır.

Ziya Gökalp (1876-1924)

Şiiri, düşüncelerini halka yaymak için bir araç olarak kabul eden sanatçı, bu türde sanatsal yönden güçlü ürünler vermemiştir. Daha çok Türkçülük düşüncesini sistemleştiren bir düşünür ve sosyolog olarak tanınmıştır. Önceleri, bütün dünya Türklerini bir bayrak altında toplamayı

11. SINIF TÜRK EDEBİYATI DERS NOTLARI

amaçlayan “Turancılık ”görüşüne bağlıyken, sonraları “Türkiye Türkçülüğü” düşüncesine yönelir. Günlük konuşma diliyle yazı dilinin birleştirilmesi gerektiğine inanan sanatçı eserlerinde bunu başarıyla uygular. Şiirlerinde hece ölçüsünü kullanan Ziya Gökalp (Turan adlı şiiri hariç), konu olarak daha çok eski Türk tarihine, İslamiyet öncesi dönemlere yönelir. Ayrıca yurt, millet, ahlak, din ve uygarlık gibi konuları da eğitici bir yaklaşımla ele alır.

Eserleri: Şiir: Kızıl Elma, Altın Işık, Yeni Hayat

Nesir: “Türkçülüğün Esasları”, “Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak”; “Türk Medeniyeti Tarihi”, “Malta Mektupları”.

Refik Halit Karay (1888-1965)

Milli Edebiyat ve Cumhuriyet döneminin en ünlü öykü ve roman yazarlarından biridir. Önce Fecr-i Ati edebiyatına 1917’den sonra ise Milli Edebiyata katılır. Kurtuluş Savaşı’na karşı yazılarından dolayı tutuklanacağı zaman Halep’e kaçar. Çıkarılan bir af üzerine 1938’de Türkiye’ye döner. Anadolu gerçeğinin ilk olarak Refik Halit Karay’ın “Memleket Hikâyeleri” adlı yapıtıyla edebiyata girdiği kabul edilir. Güçlü bir gözlemci olan yazar, betimlemelerinde de nesneldir. Realist bir anlayışa sahip olan yazarın sade bir dili ve yalın bir anlatımı vardır. Mizah ve eleştiri onun yapıtlarının ayrılmaz unsurlarıdır. Öykü ve romandan başka, anı, deneme, fıkra ve tiyatro türlerinde de eserler vermiştir.

Eserleri: Öykü: Memleket Hikâyeleri, Gurbet Hikâyeleri

Roman: Sürgün, Hilgün, Bugünün Saraylısı, İstanbul’un bir Yüzü, Kirpinin dedikleri (Mizah yazıları).

Halide Edip Adivar (1884-1964)

Daha çok İngiliz edebiyatındaki romanların etkilenen sanatçının eserlerini üç grupta inceleyebiliriz. Kadın psikolojisine eğildi romanları (Seviye Talip, Raik’in Annesi, Handan), Kurtuluş Savaşı’nı anlattığı romanları (Vurun Kahpeye, Ateşten Gömlek), toplumsal konuları ele aldığı töre romanları (Sinekli Bakkal, Tatarcık, Sonsuz Panayır.)

Dilbilgisi kurallarına ve anlatıma pek özen göstermeyen sanatçının diğer önemli eserleri şunlardır:

Yeni Turan, Kalp Ağrısı, Zeyno’nun Oğlu (Roman); Türk’ün Ateşle imtihanı, Mor salkımlı Ev (Anı); Harap mabetler, Dağü Çıkan Kurt, Kubbede Kalan Hoş Sada (Hikâye) Ayrıca sanatçının birçok araştırma yazısı ve çevirisi vardır.

Reşat Nuri Güntekin (1889-1956)

Realist bir anlayışa sahip olan yazar Milli Eğitim müfettişliği görevi ile Anadolu’yu dolaşmış, buradaki yaşamı gözlemlemiş, bu gözlemlerini yalın bir dil ve anlatımla eserlerinde dile getirmiştir.

Reşat Nuri Güntekin, romanlarında yoğun bir Anadolu atmosferi vardır. Bu atmosfer içinde yurt ve toplam gerçeklerini, töreden kaynaklanan doğru ya da yanlış inanışları ele alır. Bu konular, öykülerinde, mizah unsuruyla da birleştirilerek verilir. Yazar, ilk ününü, duygusal bir aşkı dile getirdiği ve birçok yönleriyle Anadolu’yu anlattığı “Çalığışu” romanıyla sağlamıştır. Sanatçının önemli eserleri şunlardır:

Roman: Çalığışu, Damga, Yeşil Gece, Yaprak Dökümü, Bir Kadın Düşmanı, Miskinler Tekkesi, Kan Davası...

Öyküler: Tanrı Misafiri, Leyla ile Mecnun, Olağan İşler...

Oyunları: Hançer, Hüllecî, Tanrı Dağı Ziyafeti...

Mehmet Fuat Köprülü (1890-1966)

Türk Edebiyatı araştırmalarını sistemleştiren ve edebiyat tarihçisi olarak ün kazanan sanatçının eserleri de bu yoldadır. Bugün bilinen birçok şair Mehmet Fuat Köprülü ‘nün araştırmaları sonucunda ortaya çıkarılmıştır.

11. SINIF TÜRK EDEBİYATI DERS NOTLARI

Eserleri: Türk Edebiyatı Tarihi, Türk Edebiyatında ilk Mutasavvıflar, Divan Edebiyatı Antolojisi, Türk Şairleri Antolojisi.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu (1889-1974)

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, romanlarında kusursuz bir anlatım ve sağlam tekniği ile dikkat çeken sanatçı, tarihi ve sosyal olaylardan her birini bir romanına konu edinerek, Tanzimat dönemiyle Atatürk Türkiye'si arasındaki dönem ve kuşakların geçirdikleri sosyal değişiklik ve bunalımları yaşayış ve görüş ayrılıklarını işlemiş; düşünce ve teze dayalı özlü yapıtlar vermiştir. Eserlerini ve içeriklerini şöyle inceleyebiliriz:

“Hep o şarkı ” da Abdülaziz döneminin yaşamı, “Bir Sürgün ”de II. Abdülhamit’in baskılı yönetimiyle savaşmak için Fransa’ya kaçan Jön Türkler, “Kiralık Konak”ta Tanzimat’tan I. Dünya Savaşı’na kadar yetişen üç kuşaktaki görüş ayrılığı, “Hüküm Gecesi”nde Meşrutiyet devrindeki Bektaşî tekkelerinin durumu, “Sodom ve Gomora” de mütareke döneminde, işgal altındaki İstanbul’da ortaya çıkan ahlaki çöküntü, “Yaban”da Kurtuluş Savaşı yıllarındaki bir Anadolu köyü, “Ankara” da yeni başkent in üç dönemi, “Panorama I, II” de Cumhuriyet döneminin 1952’ye kadarki durumunu bir bir ele almıştır.

Diğer eserleri:

Anı: Zoraki Diplomat, Politikada 45 yıl, Vatan Yolunda, Gençlik ve Edebiyat Hatıraları

Monografi: Ahmet Haşim, Atatürk

Mensur şiirleri: Erenlerin Bağından, Okun Ucundan

Hikâyeleri: Bir Serencam, Rahmet, Milli Savaş Hikâyeleri

Tiyatro eserleri: Nirvana, Veda, Sağanak, Mağara

Önemli Makaleleri: İzmir’den Bursa’ya, Ergenekon, Kadınlık ve Kadınlarımız...

Yahya Kemal Beyatlı (1884-1958)

Milli Edebiyat hareketini makaleleri ve konferanslarıyla destekleyen Yahya Kemal in, esasen, kendine özgü Milli Edebiyat’ından farklı bir anlayışı vardır. İstanbul şairi olarak tanınır. Osmanlı İmparatorluğunun geçmişteki parlak günlerine büyük bir özlem duyar. Başlıca konuları: İstanbul, tarih, yurt sevgisi, aşk, ölüm ve sonsuzluktur. Divan şiirinin özünü kakalama çabası içinde olan sanatçı, eski şiirin ölçü, uyak ve ahenk unsurunu ön planda tutmuştur. Onun eserlerinde malzeme eski, şiir ise yenidir. Örneğin, Divan Edebiyatında aşkı terennüm eden gazel biçimiyle kahramanlık şiirleri ve İstanbul’a duyduğu sevgiyi dile getiren şiirler yazmıştır.

Şiir kitapları: kendi Gök Kubbe, Eski Şiirin Rüzgârıyla, Rubailer.

Nesir Kitapları: Aziz İstanbul, Eğil Dağlar, Siyasi ve Edebi Portreler, Siyasi Hikâyeler, Edebiyat Dair.

BATI EDEBİYATINDA AKIMLAR

KLASİSİZM

17. yüzyılda Fransa’da ortaya çıkan bir akımdır. BOILEAU bu akımın kurucusu olarak kabul edilir. Klasikler Eski Yunan ve Latin edebiyatını bilgi ve esin kaynağı olarak benimsemişlerdir. Temel olarak şu ilkelere dayanır:

Sanat, “insan tabiatına” önem vermeli ona sevgi ve saygı duymalıdır. Klasik bir eser “akıl” ve “sağduyu”ya dayanmalıdır. Eser, “dil”, “anlatım” ve “şekil” de en olguna varmaya çalışmalıdır.

Klasikler, insanların her zaman, her yerde, her toplumda aynı duygu ve düşüncede olduklarını kabul ederler. Onun için eserlerinde değişmez tipler yaratırlar. Klasisizmde fiziksel ve sosyal çevre önemli değildir; çünkü bunlar değişkendir.

11. SINIF TÜRK EDEBİYATI DERS NOTLARI

Bu akımda, sanatta mükemmeli bulmak esastır. Mükemmeli bulmak ise konunun seçilişinde değil, onun ele alınıp anlatılışındadır. Onun için anadili en güzel biçimde kullanmak da esas olmalıdır. Böylece klasikler günlük konuşma dilinden farklı kitabi bir dil kullanmışlardır.

Sanatta sıkı kuralların bulunması ve sanatçıların bunlara uyması gerektiğine inanan klasikler, “üç birlik” kuralının doğmasına neden olmuşlardır (Yer, zaman ve eylem birliği)

Eserlerinin kahramanlarını hep soylu tabakadan seçen klasikler, eserlerinde kaba ve çirkin sözlere de yer vermezler. “Ahlaka uygunluk” ilkesine sıkı sıkıya bağlıdırlar.

Yapıtlarının etkileyici olmasını, hoş gitmesini, tarih biliminden ayrılabilmesini ve din dışı konulara eğilmesini temel ilke olarak kabul etmişlerdir.

Edebiyat türü olarak daha çok tiyatroyu, tiyatro türü olarak da trajedi ve komediyi benimsemişlerdir.

Başlıca temsilcileri:

Boileau (şiir)
La Fontaine (fabl)
Racine, Corneille (trajedi)
Moliere (komedi)
Madame de La Fayette (roman)
La Bruyere (karakterleriyle)
Bossuet (hitabet)

“Klasisizm, geçici rağbeti değil, sürekli rağbeti arar”. Andre Gide.

TÜRK EDEBİYATINDA KLASİSİZM

Türk edebiyatı Batı'ya açıldığında klasisizm dönemini tamamlamıştır. Bu nedenle edebiyatımızda klasisizmin önemli bir etkisi olmamıştır.

Şinasi'nin “Şair Evlenmesi” adlı komedisi, La Fontaine'den yaptığı çeviriler ve Ahmet Vefik Paşa'nın Moliere'den çevirileri, bu anlayışın ürünleri olarak sıralanabilir.

ROMANTİZM (COŞUMCULUK)

1830'lu yıllarda klasisizme tepki olarak doğmuştur. Victor Hugo'nun “Hernani” adlı oyunuyla bir edebiyat akımı olarak başarıya ulaşmıştır. 1789'da Fransız İhtilali'yle birlikte derebeylik ve aristokrasi çökmüş; yeni bir yapılanma ortaya çıkmıştır. Buna bağlı olarak romantizm, yeni duygu, düşünce ve idealleri anlatmayı amaçlamış, sanatın ve sanatçının kurallardan kurtulup özgürleşmesini savunmuştur.

Avrupa'da o zamana kadar süregelen Latin ve Yunan hayranlığı yerini Shakespeare, Goethe ve Schiller hayranlığına bırakmıştır.

Klasik öğretinin bütün kuralları yıkılmış, Latin ve Yunan edebiyatları yerine Hıristiyanlık mucizeleri, milli efsaneler işlenmiş; konular ya tarihten ya da günlük olaylardan çıkarılmıştır. Tabiat manzaralarının, yerli ve yabancı törelerin betimlenmesine geniş yer verilmiş, insan psikolojisinin soyut olarak incelenmesi bırakılarak, insanlar çevrelerinde incelenmiş, insanın islâhından önce toplumun islâhı amacı ön plana alınmıştır. Klasik edebiyatın akıl ve sağduyuya önem vermesine karşılık, romantizmde hayal ve fanteziye geniş yer verilmiştir. Yazarlar eserlerinde kişiliklerini gizlememişler, olaylar karşısında duygu ve görüşlerini açıkça anlatmışlardır. Romantik şiirde, doğa sevgisi; bireycilik; Ortaçağa, yabancı ülkelere, Doğu'ya hayranlık; toplumsal geleneklere isyan; duygulara, doğaüstü güçlere, rüyalara, ihtiraslara bağlılık dikkat çeker.

Zıtlıkların uyumunu ilke olarak benimseyen romantikler hayatı güzel, çirkin... bütün yönleriyle vermeye çalışırlar.

Klasiklerin önemsedığı din duygusuna geniş yer veren romantiklerin kahramanlarının çoğu dindardır.

11. SINIF TÜRK EDEBİYATI DERS NOTLARI

Din, her şeyin gelip geçici olduğunu söylediği için de kahramanlar, genellikle kuşkulu, üzüntülü ve karamsardırlar.

Edebiyat dilindeki kalıplaşmış kelimeler yerine, günlük konuşma dilini kullanmayı benimseyen romantikler, her sınıftan insanı da eserlerine konu olarak almışlardır.

Genel olanın yerine özeli, tipin yerine göz alıcı olanı seçmişlerdir. Aşk, ölüm, tabiat en belli başlı konular olarak dikkat çeker.

Bu akımda oyun türlerinden dram, edebiyat türlerinden de roman gelişmiştir.

Başlıca temsilcileri:

Victor Hugo (Sefiller. Notre Dame'in Kamburu, Cromwell, Hernani.....)
J.Jack Rousseau (Emile, İtiraflar, Toplum Sözleşmesi)
Goethe (Faust)
Lamartine (Greziella)
A. Dumas Pere (Üç Silahşörler, Monte Kristo Kontu)
A. Dumas Fils (Kamelyalı Kadın)□□
Alfrede de Musset (şiiirleriyle)
Schiller ("Haydutlar" adlı dramı ve denemeleriyle)
Lord Byron (Don Juan, diğer şiiirleriyle)
Chateaubrian
Puşkin
Shakespeare
Stendhal (Romantizmden realizme geçmiştir)
Balzac (Romantizmden realizme geçmiştir)

"Romantizm, ağlayan yıldız, inleyen rüzgâr, ürperen gece, kendinden geçen çiçektir".

Musset

TÜRK EDEBİYATINDA ROMANTİZM

Tanzimat edebiyatı dönemindeki ürünlerin çoğunluğu romantik akımın etkisiyle kaleme alınmıştır.

Namık Kemal roman ve tiyatrolarıyla
Ahmet Mithat, ilk romanlarıyla
Recaizade Mahmut Ekrem, şiiirleriyle
Abdülhak Hamit, tiyatrolarıyla

REALİZM (GERÇEKÇİLİK)

19. yüzyılın ikinci yarısında romantizmin aşırı duygusallığına tepki olarak ortaya çıkmış bir akımdır.

1857 yılında Gustave Flaubert'in "Madame Bovary" adlı romanıyla, realizmin, romantizm karşısında üstünlük sağladığı kabul edilmektedir.

Realizmde, duygu ve hayaller yerini, toplum ve insan gerçeklerine bırakır. Konular gerçekten alınır. Yaşanan ve gözlenen gerçek bütün çıplaklığıyla anlatılır. Bunun sağlanması için gerektiğinde anket gibi bazı sanat dışı yöntemlere bile başvurulmuştur.

Bu akımda, gerçeğin anlatılması için kişilerin psikolojileri, onların kişiliklerini etkileyen çevrelerinin tanıtımı, içinde buldukları ortam ayrıntılarıyla verilir. Onun için de betimleme, realist yazarlarda en önemli anlatım biçimi olarak dikkat çeker. Yalnızca yaşananın anlatılmasına yönelik gerçekçiler, olaylar ve kişiler karşısında tarafsız davranırlar. Eserlerine kendi duygu, düşünce ve yorumlarını katmazlar. Yine, gerçek hayatın anlatılması esas olduğu için eserlerinde toplumun sıradan insanlarına rastlanır. Eserlerinde daha çok yaşamın olağan olaylarına yöneldikleri için çok basit bir konu bile ele alınıp işlenir.

Gerçekçi yazarların okuyucuyu eğitime gibi bir amaçları yoktur. Gözlem, araştırma ve belgelere dayanarak, yaşananı nesnel bir şekilde aktarmayı amaçlarlar.

11. SINIF TÜRK EDEBİYATI DERS NOTLARI

Gerçekçi yazarlar, biçim güzelliğine çok önem vermişler, dilde ve anlatımda süsten, özentiden kaçınmışlardır.

Başlıca temsilcileri:

Stendhal (Kırmız ve Siyah, Parma Manastırı)
Balzac (Goriot Baba, Vadideki Zambak, Eugenie Grandet)
G. Flaubert (Madame Bovary)
Lev Tolstoy (Savaş ve Barış, Diriliş, Anna Karenina)
Dostoyevski (Suç ve Ceza)
A. Çehov (Vanya Dayı, Vişne Bahçesi)
M. Şolohov (Ve Durgun Akardı Don)
E. Hemingway (Çanlar Kimin İçin Çalıyor)
J. Steinbeck (Gazap Üzümleri)
Herman Melville (Moby Dick)
Charles Dickens (Oliver Twist, David Copperfield)
Gogol (Müfettiş, Ölü Canlar)
Turganyev (Babalar ve Oğullar)
M. Gorki (Çocukluğum, Benim Üniversitelerim, Ekmeğimi Kazanırken)

“Roman dediğin, bir uzun yol üzerinde dolaştırılan bir aynadır. Bir bakarsın göklerin maviliğini, bir bakarsın yolun irili ufaklı çukurlarında birikmiş çamuru görürsün. Sonra da kalkıp heybesinde bu aynayı taşıyanı ahlaksızlıkla mı suçlayacaksınız? Aynası çamuru gösteriyor diye aynaya kabahat bulmak olur mu? Böyle çamurlu çukura bulunan yola, daha doğrusu suyun akmasını, kokmasını, çamur çukurları meydana getirmesini önlemeyen temizlik müfettişine ...”

Henri B. Stendhal

TÜRK EDEBİYATINDA REALİZM

Recaizade Mahmut Ekrem (Araba Sevdası)
Samipaşazade Sezai (Zehra)
Nabizade Nazım (Kara Bibik)
Halit Ziya Uşaklıgil (Mai ve Siyah, Aşk-ı Memnu, Kırık Hayatlar)
Yakup Kadri Karaosmanoğlu (Kiralık Konak, Yaban.)
Memduh Şevket Esendal (Ayaşlı ve Kiracıları)
Reşat Nuri Güntekin (Romanlarıyla)
Refik Halit Karay (Romanları ve hikâyeleriyle)
Sait Faik Abasıyanık (Roman ve hikâyeleriyle)

NATÜRALİZM (DOĞALCILIK)

19. yüzyılın sonlarına doğru Fransa’da ortaya çıkan natüralizm, bir anlamda realizmin bir üst basamağı (gerçeğe yaklaşmadaki katılığı nedeniyle) olarak düşünülebilir.

Natüralizmi, realizmden ayıran nokta onun deney yöntemine de yer vermesidir. Deney yöntemi, doğa olaylarında aynı nedenler, aynı koşullar altında aynı sonuçları doğurur düşüncesidir (Determinizm). Natüralistler bu anlayışın tabiatta olduğu gibi insan yaşamı için de geçerli olduğunu savunmuşlardır. Bu yaklaşımla pozitif bilimlerle sanatı birleştirmeye çalışmışlardır. İnsanın fizyolojik özellikleri üzerinde durmuş; insanı irsiyet (soyaçekim) ve genetik özellikleriyle ele almışlardır. Ayrıca sosyal çevrenin insan üzerinde yaptığı etkileri de derinlemesine araştırmışlar, bir anlamda kendilerini bilim adamı, toplumu laboratuvar, insanı da deneme, inceleme aracı olarak ele almışlardır.

Natüralist yazarlar insanı belli koşulların içinde ele alır, onun duygu ve düşünce dünyasını, yetiştiği doğal ve toplumsal çevrenin etkisi doğrultusunda çizerler. Onların eserlerinde insan kendi yazgısını biçimlendirici, çevre üzerinde değiştirici bir güç taşımaz. Toplumsal nedenleri bir yana bırakmışlar, yalnızca yaşananı “nesnel” bir biçimde aktarmakla yetinmişlerdir. Bu sebeple de onlara “zabıt kâtipleri” yakıştırması yapılmıştır.

İnsan psikolojisiyle fizyolojisini birbirine bağlı kabul ettikleri için eserlerinde kahramanların fiziksel özelliklerini çok ayrıntılı olarak vermişlerdir. Buna bağlı olarak da betimleme, doğalcı eserlerin en önemli anlatım biçimi olarak dikkat çeker.

11. SINIF TÜRK EDEBİYATI DERS NOTLARI

Realistlerdeki biçim güzelliği, kompozisyon olgunluğu ve üslup kaygısı natüralistlerde yoktur. Ancak natüralistler de halkın kolayca anlayabileceği açık ve yalın bir dil kullanmışlardır.

Tiyatroda, kostüm ve dekora önem veren natüralistlerin eserlerine genel olarak bir kötümserlik havası hâkimdir.

Başlıca temsilcileri:

Emile Zola (Meyhane, Germiznal, Nana, Toprak.....)
Alphonse Daudet
Guy de Maupassant
Goncourt Kardeşler

“Roman anlatılmış ve tabiattan çıkartılmış belgelerle vücuda getirilmelidir. Tarihçiler, mazinin hikâyecileri, romancılar da halin hikâyecileridir”.

Goncourt Kardeşler

TÜRK EDEBİYATINDA NATÜRALİZM

Bizim edebiyatımızda doğalcılık anlayışına en çok yaklaşarak eser veren sanatçı Hüseyin Rahmi Gürpınar’dır. Ancak eserlerinde sosyal eleştiriye yer vermesi onu natüralistlerden ayıran önemli bir noktadır.

PARNASİZM

Fransa’da şiir türünde ortaya çıkmış bir akımdır. Şiirdeki gerçekçilik diyebileceğimiz Parnasizm, bir anlamda realizmle natüralizmin şiirdeki sentezinden oluşmuştur. 1886’da “Parnas” adlı derginin yayınlanmasıyla ortaya çıkmıştır (Parnas: Mitolojide ilham perilerinin yaşadığına inanılan efsanevi dağın adı).

Parnasyenler şiiri salt biçim olarak görürler. Bu nedenle biçim güzelliğini her şeyin üstünde tutarlar. Yine aynı nedenlerle ölçü ve uyağa çok önem vermişler, ritmi ön plana çıkarmışlardır. Sözcüklerin birarada kullanılmasından doğacak müziği de şiir için gerekli görmüşlerdir. Parnasizm, romantizme tepki olarak doğduğu için bu akımda duygunun yerini düşünceler almış, parnasyenler şiirde ayrıntılı ve nesnel betimlemelere yer vermişler, duygusallığı reddetmişlerdir.

Şiiri, ı ışık, gölge, renk ve çizgilerle sağlamayı düşünürler.

“Sanat, sanat içindir” görüşünde olan parnasyenler şiirde yarar değil, güzellik ararlar.

Tarihteki mutlu dönemlere duyulan özlem, yabancı ülkelerin manzara ve gelenekleri işlenen konulardır.

Parnasyenler Eski Yunan ve Latin mitolojisine büyük hayranlık duyarlar. Dolayısıyla ele alınan bazı konular klasisizmle benzerlikler taşır.

Başlıca temsilcileri:

Th. Gautier
T.D. Banville
François Coppee
J.Maria de Heredia

TÜRK EDEBİYATINDA PARNASİZM

Bu akımın en belirgin etkileri Tevfik Fikret’te görülür. Kimi yönleriyle Yahya Kemal de bu akımdan izler taşır.

SEMBOLİZM (SİMGEÇİLİK)

19.yüzyılın ikinci yarısında Parnasizme tepki olarak ortaya çıkmış bir akımdır. Parnasyenler insan duygularına, izlenimlere önem vermiyorlardı Onlar için önemli olan gerçektir, düşüncelerdir. Sembolistler bu anlayışa karşı çıkmış, duygusallığa, insanın iç dünyasına yönelmişlerdir. Onlara göre

11. SINIF TÜRK EDEBİYATI DERS NOTLARI

somut varlıklar, dış dünya ile insanın duyuları arasında köprü kurmaya yarayan birer simgedir. Çünkü dış gerçek ancak insanın algılayış biçimiyle var olur. Yani insan onu nasıl algılıyorsa öyle değerlendirilir. Sembolistler, semboller aracılığıyla dış çevrenin insan üzerindeki etkilerini ve izlenimlerini anlatmışlardır.

Şiiri sessiz bir şarkı olarak tanımlamışlar ve müziği şiirin amacı durumuna getirmişlerdir. Onlara göre şiir düşüncelere değil duygulara seslenmelidir; çünkü şiir bir şey anlatmak için yazılmaz.

Şiirde anlam kapalı olmalıdır ve herkes kendince yorum getirebilmelidir. Sözcüğün anlam değerinden çok müzikal değeri önemlidir. Anlam kapanıklığı ve farklı çağrışımlar yaratabilme amacı, bol bol mecaz ve istiarelerin kullanılmasına yol açmış, dolayısıyla dil de ağırlaşmıştır.

Gerçeklerden kaçma, hayale sığınma, çirkinlikleri hayal yardımıyla güzelleştirme, bunlara bağlı olarak ortaya çıkan karamsarlık, sembolizmin en belirgin özelliklerindedir.

Durgun sular, ay ışığı, alacakaranlık, tan ağartısı, perdede gezinen gölgeler ve ölüm başlıca temalarıdır. Lirikizm, bu anlayışın en önemli ögesi durumundadır.

Parnasyenlerin genellikle “sone” nazım biçimini kullanmalarına karşın, sembolistler daha çok serbest nazım biçimlerine yönelmişlerdir.

Başlıca temsilcileri:

Baudelaire
Rimbaud
Mallarme
Verlaine
Puşkin

TÜRK EDEBİYATINDA SEMBOLİZM

Bu anlayışın ilk uygulayıcısı Cenap Şahabettin'dir. Ancak bu akımın en başarılı örneklerini veren şairimiz Ahmet Haşim'dir. Kimi yönleriyle Cahit Sıtkı Tarancı, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi şairler de bu akımın izlerini taşırlar.

“Şairin dili, düzyazı gibi anlaşılacak için değil, ama duyulmak üzere oluşmuş müzik ile söz arasında, sözden çok müziğe yakın, ortalama bir dildir”.

Ahmet Haşim (Piyâle Önsözü)

EMPRESYONİZM (İZLENİMCİLİK)

1890-1910 yılları arasında Fransa'da gelişmiş; edebiyatta, resimde, müzikte etkisini sürdürmüş bir akımdır. Sembolizmle birlikte gerçeküstücülüğü (sürrealizm) hazırlayan bir akım niteliğindedir.

Bu akımda dış dünya ile ilgili gözlemlerin, sanatçının iç dünyasında oluşan değişik ruhsal duruma göre yansıtılması esas alınmıştır. Onlara göre duyularımız dış dünyayı bize olduğu gibi değil, onun gerçek görünüşünü değiştirerek ulaştırır. Bunun için de bizim anlattıklarımız dış dünya değil, bu dünyanın hayalimizle bezenmiş bizdeki izlenimleridir.

“Seyreyledim eşkâl-i hayâtı
Ben havz-ı hayâlin sularında,
Bir aks-i mülevvendir onun'çün
Arzın bana ahcâr ü nebâtı”

Ahmet Haşim (Mukaddime)

SÜRREALİZM (GERÇEKÜSTÜCÜLÜK)

20.yüzyılın başlarında Andre Breton tarafından Freud'un görüşlerine (psikanaliz yöntemi) dayanılarak açılan bir sanat akımıdır.

11. SINIF TÜRK EDEBİYATI DERS NOTLARI

Gerçeküstücülüğün bilgi ve esin kaynağı olan Freud'a göre, insanoğlunun dış dünyasından edindiği alışkanlıklar, istekler bilinçaltında toplanır. Bu istekler düş (rüya, yarı rüya) durumunda çözülerek ortaya çıkar.

Sürrealistler, Freud'un bu görüşünü edebiyata uygulamışları bir anlamda bilinçaltının, bilinç alanına olan egemenliğini savunmuşlardır. Dolayısıyla içinden geldiği gibi yazmak bu akımın en belirgin özelliğidir. Akılcılığın karşısındadırlar, geleneksel ve biçime dayalı inanç ve değerleri düşünmeden silmişlerdir.

“Gerçeküstücülük, ister söz, ister yazı ile ya da başka bir yolla, düşüncenin gerçek işleyişini ortaya çıkarmak için başvurulan, içinden geldiği gibi yazma yöntemidir. Bu, aklın denetimi olmaksızın (rüyada olduğu gibi) her türlü estetik ve ahlak kaygısı dışında düşüncenin yazılışdır”.

Andre Breton

Bu akımın Batı'daki en önemli iki temsilcisi Andre Breton ve Paul Eluard'dır.

Bizim edebiyatımızda Oran Veli Kanık'ın kimi şiirlerinde bu akımın izleri açıkça görülmektedir.

www.edebiyatogretmeniyim.com

Türk Dili ve Edebiyat Dersleri İçin Kaynak Site